

Gyan Amrit શબ્દમૃત

Vol.13 - Issue 8
August 2020
Price 12/-

In Memories of
Sweet
Dadiji

રાજયોગિની દાદી પ્રકાશમણિજી

મુખ્ય પ્રશાસિકા (૧૯૬૯-૨૦૦૭)

સ્મૃતિ દિવસ તારીખ ૨૫-૮-૨૦૨૦

વિશ્વનંદુલ્ય દિવસ

Gyan Amrit જ્ઞાનામૃત

વર્ષ ૧૩

ઓગસ્ટ-૨૦૨૦

અંક : ૦૮

પ્રજાપિતા બ્રહ્માકુમારી ઈશ્વરીય વિશ્વ વિદ્યાલયનું મુખપત્ર

અમૃતસૂચિ

- વિશ્વવિભૂતિ રાજયોગિની દાદી .....તંત્રી સ્થાનેથી ..04
- પ્રસન્નતાના પથ પર .....પ્ર.કુ. શિવાનીબેન ..07
- સમર્પિત જીવન .....દાદી પ્રકાશમણિજી ..09
- દાદીજી દ્વારા મને સાકાર બાબા .....દાદી જાનકીજી ..10
- રક્ષાબંધન .....પ્ર.કુ. ડો. નિર્મલાદીદી ..12
- શ્રીકૃષ્ણ જન્માષ્ટમી .....પ્ર.કુ. જગદીશભાઈ ..16
- જવાબદારી સંભાળો જીવનને શોભાવો .....પ્ર.કુ. શીલુબેન ..18
- સાધનાના મહાનશત્રુ .....પ્ર.કુ. સતીશભાઈ ..21
- મૂલ્યનિષ્ઠ શિક્ષકની પ્રથમ ઓળખ .....પ્ર.કુ. અનિલ ..24
- દિવ્યદર્શન .....પ્ર.કુ. નંદિનીબેન ..26
- કંઈક તો વિચારો .....પ્ર.કુ. નીતાબેન ..28
- પ્રસંગ પરિમલ 31
- પ્રશંસા .....પ્ર.કુ. કાંતિભાઈ ..33

લવાજમના દર

ભારતમાં

વાર્ષિક લવાજમ	રૂ.	૧૧૦.૦૦
આજીવન સભ્ય	રૂ.	૨,૦૦૦.૦૦
છૂટક નકલ	રૂ.	૧૨.૦૦

વિદેશમાં

એરમેઈલ વાર્ષિક	રૂ.	૧,૧૦૦.૦૦
આજીવન સભ્ય	રૂ.	૧૦,૦૦૦.૦૦

કૃતિઓ તથા સેવા સમાચાર
મોકલવાનું સરનામું
પ્ર.કુ. ડો. કાલિદાસ પ્રજાપતિ
તંત્રી : જ્ઞાનામૃત
જી-૨/૨૨, શિવમ એપાર્ટમેન્ટ,
નવા વાડજ, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૧૩.
Phone : 079 - 2762 0866

મુદ્રક અને પ્રકાશક
રાજયોગિની ભારતીદીદી

સ્થાનિક સેવાકેન્દ્ર

આવશ્યક નોંધ

લવાજમની રકમનો ડ્રાફ્ટ નીચેના નામે લખશો.

પ્રજાપિતા બ્રહ્માકુમારી ઈશ્વરીય વિશ્વ વિદ્યાલય (ગુજરાતી જ્ઞાનામૃત)

Account No. : 032910001801

Bank Name : Dena Bank, Pushpkunj Branch

IFSC Code : BKDN0110329

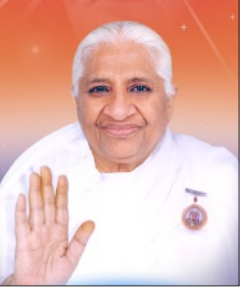
પ્રકાશન સ્થળ - ગુજરાત ઝોન મુખ્યાલય

બ્રહ્માકુમારીઝ, સુખશાંતિ ભવન, ભુલાભાઈ પાર્ક રોડ, કાંકરિયા, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૨૨.

Phone: 079 - 2532 4460

Email : gyanamrit.guj@gmail.com

વિશ્વવિભૂતિ રાજયોગિની દાદી પ્રકાશમણિજી

રાજયોગિની દાદી પ્રકાશમણિજી પોતાની 85 વર્ષની ઉંમરમાં દેશ-વિદેશોમાં ઈશ્વરીય જ્ઞાન, રાજયોગ, ચારિત્ર્ય ઘડતર, વ્યસન મુક્તિ, દિવ્ય ગુણ સંપન્ન જીવન,

જીવવાની ચથાર્થ કળા અને આઘ્યાત્મિકતાનો સંદેશ આપી વિશ્વવિભૂતિ બન્યાં.

દાદીજીનો જન્મ અખંડ ભારતના સિંધ, હૈદરાબાદમાં ઈ.સ. 1922માં સુખી પરિવારમાં થયો હતો. ઈ.સ. 1936માં જ્યારે હીરા ઝવેરાતના પ્રસિદ્ધ વ્યાપારી દાદા લેખરાજ દિવ્ય સાક્ષાત્કારો પછી પ્રજાપિતા બ્રહ્માના દિવ્ય જન્મના નામથી ઓમ મંડલી નામે સત્સંગ ચલાવતા હતા ત્યારે દાદીજી 14 વર્ષની વયે સત્સંગમાં ગયા. બ્રહ્માબાબામાં એમને શ્રીકૃષ્ણના સાક્ષાત્કાર થયા એટલે તેઓ બ્રહ્માકુમારી સંસ્થામાં જોડાયાં.

ચૌદ વર્ષ સુધી રાજયોગની ગહન તપસ્યા કરી જીવન દિવ્યગુણોનો ચૈતન્ય ગુલદસ્તો બનાવ્યું. એમની આંતરિક સમૃદ્ધિનો સર્વને સાક્ષાત્કાર થવા લાગ્યો. એમના વ્યક્તિત્વ વિકાસનો ગ્રાફ ઊંચેને ઊંચે જવા લાગ્યો. દાદીજીએ અનેક દિવ્યગુણો, વિશેષતાઓ અને શક્તિઓને ધારણ કરી લીધાં હતાં. બાબા એમને કુમારકાના નામથી બોલાવતાં એમનું દિવ્ય-જીવનનું નામ પ્રકાશમણિજી હતું જે સ્વયં પ્રકાશ પુંજ બનીને એમણે સાર્થક કર્યું હતું.

પિતાશ્રી બ્રહ્માબાબાએ દાદીજીના વ્યક્તિત્વને પારખી લીધું હતું એટલે જ એમની

હયાતીમાં દાદીજીને પોતાની સર્વ દિવ્યશક્તિઓ સાથે મુખ્ય પ્રશાસિકાનું પદ સોંપ્યું. બ્રહ્માબાબા 18, જાન્યુઆરી, 1969ના દિવસે અવ્યક્ત વતનવાસી બન્યા. દાદીજીએ સંસ્થાનું સુકાન સંભાળ્યું.

દાદીજી સામે અતિ મહત્વપૂર્ણ જવાબદારી હતી. બાબાના અવ્યક્ત થયા પછી પ્રથમ વર્ષ બ્રહ્માવત્સોમાં શક્તિનો સંચાર કરવાનું અને સંગઠનને મજબૂત બનાવવાનું હતું. દાદીજીએ અન્ય દાદીઓ, દીદીઓ, વરિષ્ઠ ભાઈઓ અને સીનિયર ભાઈઓની ટીમ તૈયાર કરી. સૌને પોતાની શક્તિઓ, યોગ્યતાઓ અનુસાર કાર્ય સોંપ્યું. **મેનેજમેન્ટના પાઠ ન ભણેલાં, એવી કોઈ ડીગ્રી ન મેળવેલાં દાદીજીએ પ્રશાસનમાં શ્રેષ્ઠતા સાબિત કરી.**

દાદીજીએ 38 વર્ષ સુધી મુખ્ય પ્રશાસિકા પદ સંભાળ્યું. આ ગાળામાં સંસ્થાએ હરણફાળ પ્રગટ કરી. વર્ષો પહેલાં માત્ર હિસ્ટ્રી હોલ અને જૂના માળખાવાલું મધુવન હતું. ધીરે ધીરે વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા અને ભવનોની સંખ્યા વધતી ગઈ. મેડીટેશન હોલ, ભંડારાનું રીનોવેશન, ઓમશાંતિ ભવન, સુખધામ, જ્ઞાન-વિજ્ઞાન ભવન વગેરે કેટલાંયે ભવનો, જ્ઞાન સરોવર, ગ્લોબલ હોસ્પિટલ, પીસ પાર્ક, શાંતિવન આ સૌ અદ્ભુત વિશાળ સંકુલો બન્યાં. એમાં દાદીજીનું પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ જ નિમિત્ત હતું. આ સંકુલો ભિન્ન ભિન્ન પ્રવૃત્તિઓથી સદા ઘબકતાં રહે તે માટે દાદીજી સમગ્ર વર્ષનું સમયપત્રક બનાવી, મીટીંગો યોજી તેનો અમલ કરતાં હતાં.

ત્યાર પછી તો વિદેશોમાં પણ ભવ્ય ભવનો બનાવા લાગ્યાં. લંડન, અમેરિકા, ઓસ્ટ્રેલિયા,

આફ્રિકા જેવા દેશોમાં અનેક ભવ્ય ભવનોનું નિર્માણ થયું. વિદેશોની ઘરતી ઉપર આ ચમત્કાર જ કહી શકાય.

પહેલાં ત્રીણ પૈર પૃથ્વી મેળવવાની તકલીફ હતી. પણ પછીથી તો ભારતભરમાં અતિભવ્ય, વિશાળ ભવનો બન્યાં. ભાડાના મકાનોમાંથી સંસ્થાની માલિકીનાં અદ્યતન સંચાર સાધનોથી સજ્જ સેવા કેન્દ્રો બન્યાં. દાદીજીએ દેશ અને વિશ્વના ખૂણે ખૂણામાં પ્રવાસ કરી પોતાના દિવ્ય, અલૌકિક, ચુંબકીય વ્યક્તિત્વથી વિશ્વની અનેક નામીગ્રામી પ્રતિભાઓને પણ પ્રભાવિત કરી.

આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થા યુનોએ એમનું શાંતિ પદક શાંતિદૂત પુરસ્કારથી સન્માન કર્યું, રાજસ્થાનની મોહનલાલ સુખડિયા યુનિવર્સિટી, ઉદયપુરે ડી. લીટની પદવીથી સન્માન કર્યું. અનેક રાજ્યપાલોએ રાજભવનોમાં સન્માનો કર્યાં. વિભિન્ન દેશોના નગરોમાં સિટી મેડલ યા Key to city આપી સન્માન આપ્યાં. આમ દેશ-વિદેશોના અનેક નગરો, અનેક સંસ્થાઓએ દાદીજીનાં સન્માનો કર્યાં છે તેની ગણતરી કરવી મુશ્કેલ છે. જે મુખ્યાલયના ભવનોમાં દૃશ્યમાન થાય છે.

દાદીજીએ માત્ર ભૌતિક પ્રગતિથી જ સંતોષ ના માન્યો. બ્રહ્માવત્સોની આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ થાય તે માટે તેઓ સતત જાગૃત રહ્યાં. નવા બ્રહ્માવત્સથી લઈને જૂના બ્રહ્માવત્સો, સમર્પિત ભાઈઓ, કુમારો, કુમારીઓ, માતાઓ, સીનિયર ટીચર્સ, બ્રધર્સ સૌના માટે તાલીમ કેમ્પો, ભઠ્ઠીઓનું સતત આયોજન થતું રહ્યું. દાદી સૌમાં ઉમંગ ઉત્સાહ ભરીને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ માટે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારે પુરુષાર્થ કરાવતાં. વૈજ્ઞાનિક શોધખોળોનાં અદ્યતન સાધનો, સંચારસાધનો, દૃશ્ય શ્રાવ્ય સાધનો દ્વારા સેવા કરવામાં આવી. આમ આધુનિક દૃષ્ટિ દાદીજીએ અપનાવી હતી.

સર્વના સહયોગથી સુખમય સંસાર પ્રોજેક્ટના ફલ સ્વરૂપે આજે અનેક વીંગોની રચના થઈ તેનાથી ઈશ્વરીય સેવામાં ઘણો વેગ આવ્યો અને જોત જોતામાં વિશ્વના 140 દેશોમાં 8500 સેવાકેન્દ્રો અને અનેક સમર્પિત રાજયોગ શિક્ષિકાઓ તેમજ અનગિનત બ્રહ્માવત્સોની રુઠાનીસેના તૈયાર થઈ.

આ સર્વ વિકાસમાં દાદીજીના દિવ્યગુણોની મહેંક હતી. દાદીજી પાસે અદ્ભુત પરખશક્તિ હતી. યજ્ઞના સંચાલનમાં ગમે તેવી ગંભીર પરિસ્થિતિઓ આવી પણ દાદી અચલ, અડોલ રહ્યાં. દાદીજીનું વ્યક્તિત્વ એટલું અદ્ભુત હતું. સર્વ પ્રત્યે સમભાવ રાખી, સૌનાં દિલ જીતવું અને સૌને સંતુષ્ટ કરવાં આ ભગીરથ કાર્ય દાદીજીએ કરી બતાવ્યું.

દાદી સ્નેહમૂર્તિની સાથે અનુશાસન પ્રિય પણ હતાં એમનામાં લવ અને લોનું બેલેન્સ જોવા મળતું હતું. એમનું હૃદય એટલું તો સ્નેહભરેલું હતું કે આપણું મસ્તક એમના આગળ ઝૂકી જાય. દાદીજી એમનાં વંદનીય આદર્શો અને તપને કારણે મહાન આત્મા બન્યાં. દાદીજીનું પ્રેમ, શક્તિ, નમ્રતાપૂર્ણ અજોડ વ્યક્તિત્વ નાસ્તિકને પણ આસ્તિક બનાવતું હતું.

દાદીજી સત્યતા, પવિત્રતા અને દિવ્યતાની પ્રતિમૂર્તિ હતાં. એમનામાં સમર્પણમયતા, ધર્મપરાયણતા અને નિઃસ્વાર્થ સેવાના વિશેષ ગુણો હતાં. દાદીજી કોઈનાયે અવગુણ ચિત્ત ઉપર ઘરતાં નહોતાં. દરેકનું કલ્યાણ થાય એવી એમની હકારાત્મક દૃષ્ટિ હતી.

દાદીજીએ બ્રહ્માકુમારી ટીચર્સ ટ્રેનીંગમાં વિશેષરસ લઈ નવી નવી રાજયોગ શિક્ષિકાઓ તૈયાર થાય તે ઉપર ભાર મૂક્યો. વર્ષોથી કુમારીઓની તાલીમ તો ચાલતી હતી પણ શાંતિવનમાં ટીચર્સ ટ્રેનીંગનાં વિશાળ ભવનો

તેમજ મનમોહિની કોમ્પલેક્ષ બનાવડાવ્યાં.

દાદીજીની દૃષ્ટિ મળતાં અદ્ભુત શક્તિનો સંચાર થતો હતો. આધ્યાત્મિક જીવનને વરેલી નારીશક્તિ વિશ્વસેવા કરી વિશ્વમાં સુખ, શાંતિ અને સદ્ભાવનાનો સંદેશ ફેલાવી શકે છે એનું દાદીજીએ વિશ્વને પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ આપ્યું. દાદીજીએ તા. 25-08-2007ને શનિવારે સવારે 10.05 કલાકે પોતાના પાર્થિવ દેહનો ત્યાગ કરી અવ્યક્ત આરોહણ કર્યું ત્યાર પછી ભારત અને વિશ્વના અનેક ધ્રુવાવત્સો શાંતિવનમાં પધારી દાદીજીને શ્રદ્ધાસુમન અર્પી ગયાં. ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી નરેન્દ્ર મોદી તેમજ અન્ય મંત્રીઓ ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. ભારત અને વિશ્વભરમાંથી અનેક મહાન

પ્રતિભાઓના શોક સંદેશાઓનો પ્રવાહ અવિરત ચાલુ રહ્યો. ટી.વી. ચેનલો ઉપરનું અત્યેષ્ટિનું લાઈવ પ્રસારણ અને ત્યાર પછી સ્મરણાંજલિ સભાઓનું પ્રીન્ટ અને ઈલેક્ટ્રોનિક મીડિયાએ કરેલું કવરેજ દાદીજીની અદ્ભુત લોકપ્રિયતા સૂચવે છે. આવાં મહાન દાદીજીના પંચશીલના સિદ્ધાંતો (૧) સ્વમાનમાં રહેવું (૨) સન્માન આપવું. (૩) નિમિત્ત (૪) નિર્માણ (માનશાનની અપેક્ષા રહિત) અને (૫) નિર્મળ વાણી. આપણા જીવનમાં ઉતારીને જનજનની સેવા કરીએ. એજ દાદીજીને આપેલી યથાર્થ સ્મરણાંજલિ ....

॥ ઓમશાંતિ ॥

- ધ્ર.કુ. કાલિદાસ

(પેજ નં. 08નું અનુસંધાન)... પ્રસન્નતાના પથ

આપણે પણ કોઈ કર્મમાં, કોઈના સ્વભાવ સંસ્કારથી કોઈ ફીલીંગ નથી. સ્વયં સ્વયંથી ખુશ. તમે પણ ખુશ છો ને. હું ખુશ છું. બોલો તો નાચીને બતાવું. ખુશીમાં દિલ નાચી રહ્યું છે. કારણકે ખુશીમાં બહુ હલકા બની જઈએ છીએ. કોઈ બોજ નથી. બાબા સારા છે, ઈશ્વરીય પરિવાર પણ સારો છે. જેથી બધાનાં ચહેરા ઉપર સ્મિત છે, પ્રસન્નતા છે. સ્મિતમાં રુહાની રાહત છે. મારી ઈચ્છા છે કે આપ પણ થોડા શબ્દોનું મનન-ચિંતન કરીને આપના જીવનમાં લાવો. એક બાબા છે, એક હોવાના કારણે પાવર (શક્તિ) આવી જાય છે. એ એકને સાથી બનાવવાથી ઘણી બધી વાતો એની મેળે જ ઠીક થઈ જાય છે. બાબા, આપ જે બતાવો છો તે ઘણું સારું છે. બાબા શું બતાવે છે, મીઠે બચ્ચે, કડવા શબ્દ, રફ બોલવું આ ભૂલ છે, એવી ભૂલ કદી ના કરશો આ રીતે આત્મા પોતાની યાત્રા પર આગળ વધે છે.

જેમ કે એક રેલગાડી છે જેમાં આપણે સફર

કરી રહ્યા છીએ. આપણે સૌ પોતપોતાની યાત્રા પર છીએ. હવે એવું તો નથી કે બધા એક સ્ટેશનથી ચઢે અને એક સ્ટેશનથી ઊતરી જાય દરેકની યાત્રા અલગ અલગ છે તો દરેકનું ચઢવાનું અને ઊતરવાનું સ્થાન - સમય પણ અલગ અલગ છે.

જો આપની સાથે મારો કર્મનો હિસાબ કિતાબ એક દિવસનો છે તો એના પછી આપને બીજી જગ્યાએ જવાનું છે. કારણકે પાંચમા દિવસે આપનો સંબંધ અલગ સ્થાને છે. આપણે એવું પણ કહી શકીએ છીએ કે આપ સપ્તાહમાં ત્રણ દિવસ અમારી સાથે રહી શકો છો પણ ચોથા દિવસે આપને બીજે ક્યાંક જવાનું છે. આપની વચન બદ્ધતા છે. હવે મને ત્રણ દિવસ સુધી આપની સાથે સારું લાગ્યું. હું વિચારું કે ચોથા દિવસે પણ તમે અહીં આવો. તો મારા ચાહવાથી તમે અહીં નથી આવી શકતા કારણ કે આત્માનો હિસાબ-કિતાબ ચોથા દિવસે બીજે છે.

॥ ઓમશાંતિ ॥

પ્રસન્નતાના પથ પર

શોક શા માટે?

બ્ર.કુ. શિવાનીબેન, ગુરુગ્રામ, હરિયાણા

જીવનમાં આપણને ઘણી બધી ચડતી પડતી જોવા મળે છે. પરંતુ પરિવારમાંથી કોઈ સભ્યનું યા કોઈ નજીકના મિત્રનું મૃત્યુ થઈ જાય છે તો સૌથી મોટી પરીક્ષાની ઘડી હોય

છે. આ એવી પરિસ્થિતિ છે જેને પાર કરવામાં આપણને ઘણી તાકાતની જરૂર પડે છે. પરંતુ જો આપણી પાસે સાચી જાણકારી છે, બુદ્ધિ છે અને સાથે સાથે ક્ષમતા પણ છે તો આ પરિસ્થિતિને આપણે પાર કરી શકીએ છીએ.

રાજયોગમાં જે સૌથી મહત્વપૂર્ણ વાત બતાવી છે તે એ છે કે ‘હું કોણ છું?’ આ એક પ્રારંભિક અનુભૂતિ છે. જે આપણા ઉદ્દેશ્યને બદલી દે છે કે આ શરીર છે, એનું નામ છે એનો પરિવાર છે, એનો પાર્ટ છે, એની જવાબદારી છે. આ સૌના માટે આપણે કહીએ છીએ ‘મારું’, ‘મારું નામ આ છે મારું કામ આ છે, મારા સંબંધો આ છે. શરીરના માટે પણ આપણે કહ્યું, મારી આંખો, મારા કાન, મારું શરીર. આજે મારા શરીરમાં ઘણું દર્દ થઈ રહ્યું છે, વગેરે વગેરે. તો આ સર્વ કંઈક ‘મારું’ કહેનાર ‘હું કોણ છું.’ આ આપણને ખબર નહોતી.

રાજયોગથી આપણને સમજમાં આવે છે કે તે એક ઉર્જા છે. એની અંદર પાર્ટ ભરેલો છે, એમાં જીવન છે. આ શરીર બે ચીજોના મિશ્રણથી બન્યું છે. એક તો આ શરીર સ્વયં છે. જે ‘હ્યુમસ’ શબ્દથી બનેલું છે. જેનો અર્થ થાય છે. માટી. અને બીજો છે આત્મા, જે એક ઉર્જા છે. તો આ જે શરીર

છે ‘આ મારું છે’ અને હું કોણ છું? તે શક્તિ છે. જ્યારે આપણને એ સમજમાં આવે છે કે હું એક ઉર્જા છું. તો હું એ સમજું છું કે ઉર્જાનું ન તો નિર્માણ કરવામાં આવે છે કે ના તે નષ્ટ કરી શકાય છે, તે શાશ્વત છે. આ ચૈતન્ય શક્તિને આધ્યાત્મિક ભાષામાં ‘આત્મા’ યા સ્પિરિટ કહે છે. જો હું શાશ્વત છું તો મૃત્યુ કોનું થાય છે?

સમગ્ર જીવન આપણે મૃત્યુના ભયમાં જીવીએ છીએ. પરંતુ જ્યારે તે સમજમાં આવે છે કે હું તો અવિનાશી છું. તો મૃત્યુનો ભય ચાલ્યો જાય છે આજ સુધી આપણે સાંભળતા આવ્યા છીએ. કે આત્મા ‘અજર’, ‘અમર’ અને ‘અવિનાશી’ છે. જે અગ્નિમાં સળગી શકતો નથી. તે મરી શકતો નથી. જેનો વિનાશ થઈ શકતો નથી. જો હું અવિનાશી છું તો પ્રત્યેક આત્મા અવિનાશી છે. જ્યારે આપણે મૃત્યુની પરિભાષાને સમજવી છે કે મૃત્યુ શું છે? હું આત્મા છું શરીરનો આધાર લઈને પોતાની ભૂમિકા નિભાવું છું. તથા અન્ય લોકો સાથે સંબંધ સ્થાપિત કરું છું. હવે આપણે જોઈએ કે જે આત્મા કાલ સુધી મારી સાથે હતો તો એનું મારી સાથે કર્મના હિસાબ-કિતાબનું ખાતું હતું. આપણે ક્યાંથી આવીએ છીએ. જન્મ અને મૃત્યુનો નિર્ણય કઈ રીતે થાય છે. જ્યાં સુધી એને આ શરીરમાં રહેવાનું છે અને પછી ક્યારે અહીંથી પાછા જવાનું છે, આ આપણા કર્મના હિસાબ-કિતાબ ઉપર આધાર રાખે છે. જે આત્માઓની સાથે છીએ. પહેલાં પણ એમની સાથે હતા. આપણું એક વિશિષ્ટ કર્મ તેમની સાથે બંધાય ગયેલું હોય છે. પરંતુ જેવો મારો હિસાબ-કિતાબ ચૂકતો થાય છે

ત્યારે તે આત્મા આ શરીરને છોડી દે છે. એના પછી એક પળ માટે એ આત્મા રહી શકતો નથી. હવે આપણને એ સમજમાં આવી જાય છે કે તે આત્મા એક નિશ્ચિત સમય માટે આવ્યો હતો. હવે તે આત્મા ક્યાં ગયો છે જ્યાં એનો કર્મનો હિસાબ-કિતાબ હશે. કોઈપણ વાત વિચારવાની નથી. સાચું શું છે ખોટું શું છે બાબાએ એટલી સારી બુદ્ધિ આપી છે. જે સાચી વાત છે તે ઓટોમેટીક મારાથી થશે. જે સાચી નથી તે નહીં થાય. એમાં સેફ્ટી છે. બાબા મારા છે, માત્ર મારે એમને ફોલો કરવાના છે. જે રીતે તે કરે છે એ રીતે કરવાનું છે. તો જે ઈચ્છું તે કરાવે છે તે સારું છે.

પ્રશ્ન - મનના શાંત અને બુદ્ધિના શ્રેષ્ઠ હોવાના ફાયદાઓ જણાવો?

ઉત્તર - મન શાંત રહેશે તો બુદ્ધિ શ્રેષ્ઠ રહેશે. તેવા જ સંસ્કાર બની જશે. દરેક પોતાને જુએ કે પોતાના સંસ્કાર કેવા છે. સંસ્કારોમાં કોઈ ગરબડ ન હોય. સંસ્કાર શુદ્ધ હોય. દિલમાં માત્ર દિલારામ (શિવબાબા) હોય. મસ્તિષ્કમાં કોઈ ફાલતુ વાત ન હોય. પછી બાબાની દૃષ્ટિ મહાસુખકારી છે. હું હંમેશાં કહું છું કે બાબા તમે કેટલા સારા છો. ગોદમાં બેસાડીને ગળે લગાવ્યા, ગળે લગાવીને પલકો (પાંપણો)માં બેસાડ્યા. પલકોમાં બેસાડીને સમગ્ર વિશ્વમાં ઘૂમાવ્યાં. બાબા મારા છે એ બતાવવા માટે 5 મિનિટ શાંતિમાં બેસો, તો લાગશે કે હું કેટલો ખુશનસીબ છું. જે બાબાએ પોતાની દૃષ્ટિથી સુખ, શાંતિ, પ્રેમ, આનંદથી ભરપૂર કર્યા છે. વંડર છે જે બાબા આટલી શક્તિ આપે છે. મારા બાબા બહુ મીઠા છે, હું તો મીઠી છું. મીઠે બચ્ચે, મીઠે બચ્ચે કહીને બાબા આપણને મીઠા બનાવી રહ્યા છે. આપણી ભાવના છે સૌ રાજીખુશીથી રહે. રાજી છે તો ખુશ છે. બાબાએ સર્વ સહજ કરી દીધું છે. બાબા કહે છે બચ્ચે, કદી મહેનત ના કરો.

મહોબત છે તો મહેનત નથી. જ્ઞાનનાં ગુણ રહસ્યોને સમજવાથી ખુશી થાય છે. બાબા છે, તો ભાગ્ય છે. બંને મારા સાથી છે.

પ્રશ્ન - નરકનું દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર - ઈશ્વરીય મર્યાદા છે કે થોડું બોલો, મીઠું બોલો, ઘીરે બોલો, મીઠા બોલ બોલો, જેથી કોઈપણ ખુશ થઈ જાય. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, અહંકાર લગાવ (આસક્તિ), ઝૂકવું, ટક્કરથી બચીને રહેવાનું છે. એને અહીંજ છોડવાનાં છે. એમાંથી કોઈ વિકાર છે તો સમજો, તે નરકનું દ્વાર છે. કામ મહાશત્રુ છે, પરંતુ ક્રોધ થોડો પણ ન હોય. પૈસા જોઈએ, આ આ જોઈએ. પછી છે મોહ. તે વ્યક્તિ મારી સંબંધી છે, આ મારું મારું ન હોય. આ સર્વ વિકારોને અંદરમાં જ ખતમ કરવાના છે. સંકલ્પમાં દૃઢતાનો અર્થ છે મન અહીં તહીં વહેંચાયેલું ન હોય. પ્રભુના પ્યારા છીએ, તો સફળતા છે. એક બીજાને જોઈએ છીએ, તો કેવા મીઠા લાગીએ છીએ.

આપણને તો બાબાએ આ વિકારોને જીતવાનું શીખવાડ્યું. જેના ફલ સ્વરૂપ આપણે નિર્વાણધામ, શાંતિધામ જઈશું પછી સતયુગમાં આવીશું. એકવાર બાબા પહાડી (માઉન્ટ આબુ) પર બેસીને દૃષ્ટિ આપી રહ્યા હતા. પછી બાબાએ પૂછ્યું ક્યાં બેઠા છો? અમે બાબાને જોઈ રહ્યા છીએ કે બાબાને શો ઉત્તર આપીએ. પછી બાબાએ જ કહ્યું, બ્રહ્માંડમાં બેઠા છીએ. બ્રહ્મતત્ત્વમાં જ્યાં ઈંડા જેવા આત્માઓ રહે છે. ત્યાં બેઠા છીએ. બાબા આતું શીખવાડતા હતા.

પ્રશ્ન - બાબાની શિક્ષા (શીખ) છે કે તે ભૂલ કદી ના કરશો, તો કઈ ભૂલ?

ઉત્તર - કહેવાય છે કે પરદેશી અને પંખી કોઈનાં મીત હોતાં નથી. તેઓ ફી છે, સતત ઉડતા રહે છે.

(અનુસંધાન પેજ નં. 06 પર)

સમર્પિત જીવન

બ્ર.કુ. રાજયોગિની દાદી પ્રકાશમણિજી, પૂર્વ મુખ્ય પ્રશાસિકા, શાંતિવન, આબુરોડ

જે સમર્પિત છે એનાં આ બંને નયનોમાં બાપ અને દાદા વસે છે. જે બાબા સિવાય કંઈ પણ તારું મારું આ નયનોમાં વસે છે તો શું હું સમર્પિત કહેવાઈશ? જે બીજું કોઈપણ મારા

નયનોમાં વસે છે તો શું વરદાતાના વરદાનોનો અનુભવ કરી શકીશું? યોગ લાગશે? જે યોગમાં મહેનત લાગે છે તો તેને ટ્રસ્ટી કઈ રીતે કહેવાય?

જે સમર્પિત છે, તે સદા પુશનસીબ છે. તે પુશીમાં રહે છે અને પુશીનો ખજાનો વહેંચે છે. જે કોઈ કહે મને પુશી રહેતી નથી, તો જરૂર અંદર કોઈ ચોર બેઠો છે. વૃત્તિ-દૃષ્ટિમાં એક બાબાને ન બેસાડતાં દેહધારીને બેસાડ્યો છે તો સમર્પિત તથા ટ્રસ્ટી કઈ રીતે કહેવાય શું?

સમર્પિત એટલે મારા તો એક બાબા બીજું કોઈ નહીં. તો પછી આકર્ષણ શાનું? એનામાં એવી કઈ વિશેષતા છે જે મને આકર્ષિત કરે છે? બાબાથી મોટી કઈ શક્તિ છે તે મને આકર્ષિત કરે છે. કોઈપણ પ્રકારનું આકર્ષણ હશે તો એને સમર્પિત કઈ રીતે કહી શકીશું?

સમર્પિત એટલે વિશ્વકલ્યાણના જવાબદારીના તાજધારી. જવાબદાર આત્માઓ એ નથી કહી શકતા કે શું કરીએ, મારી દૃષ્ટિ-વૃત્તિ ખરાબ થાય છે. વિશ્વનું કલ્યાણ કરનારા જે પોતાના માટે જ ગદા યા તલવાર ચલાવતા રહેશે, યુદ્ધ કરતા રહેશે તો વિશ્વનું કલ્યાણ કઈ રીતે થશે? એટલે સમર્પિત અર્થાત્ બેહદના વૈરાગી, ન

કોઈની સાથે રાગ છે, ન કોઈની સાથે દ્વેષ. સદા જ્ઞાનના નશામાં મસ્ત.

સમર્પિત અર્થાત્ શીતળ કાયાવાળા યોગી. એને કદી ક્રોધ આવી શકતો નથી. જે કદી સેકંડ માટે પણ ક્રોધ આવી જાય તો સોરી (દિલગીર) કરી દો, તો એ સમયે સમાપ્ત થઈ જશે. પરંતુ દેહી અભિમાની બનીને બોલવાની શક્તિ ખોઈએ. જે કોઈ ચિડાય જાય તો, તમે શાંતિની શક્તિ ધારણ કરી લો. ચૂપ રહો તો બે હાથની તાળી વાગશે નહીં.

સમર્પિત થઈ ગયા અર્થાત્ આપણે યુદ્ધનું મેદાન છોડી દીધું. કોઈ કહે મારું હજુ સુધી વિકારો સાથે યુદ્ધ ચાલે છે તો સંપન્ન ક્યારે બનીશું? હવે આપણું મહાભારત પૂરું થયું. આપણને તો બાબાએ ‘નષ્ટોમોહા સ્મૃતિર્લબ્ધા’નો પાઠ શીખવાડ્યો છે. જ્યારે વિકારો સાથેનું યુદ્ધ પૂરું થશે ત્યારે વિનાશની શરૂઆત થશે. જ્યારે આપણું લંગર ઉઠી ગયું, તો આપણી સ્ટીમર ચાલવા લાગશે. તો પછી પાછું વળીને જોવું શા માટે?

જેણે જીવન બાબાને સમર્પિત કરી દીધું અને સૂક્ષ્મમાં પણ એ સંકલ્પ આવશે નહીં કે અંત સુધી હું જ્ઞાનમાં ચાલી શકીશ કે નહીં. જે સૂક્ષ્મમાં પણ આ સંકલ્પ આવે છે તો તે માયા છે. સંકલ્પોમાં દૃઢતા છે તો કમબેર સંકલ્પ આવી શકતા નથી.

સમર્પિત આત્મા માટે ખરાબ બોલવું, ખરાબ જોવું તો દૂર રહ્યું પણ ખરાબ સંકલ્પ પણ આવી ના શકે. એમને તો બસ એક જ લગન છે કે આપણે કર્મોનો હિસાબ-કિતાબ ચૂકતે કરીને બાપ સમાન સંપન્ન અને સંપૂર્ણ બનવાનું છે.

(અનુસંધાન પેજ નં. 23 પર)

દાદીજી દ્વારા મને સાકાર બાબાની ભાસના આવતી હતી

રાજયોગિની દાદી જાનકીજી, પૂર્વ મુખ્ય પ્રશાસિકા, શાંતિવન, આબુરોડ

દાદી પ્રકાશમણિને હું બાળપણથી જાણું છું. સન 1936માં સિંધ હૈદરાબાદમાં જ્યારે ઓમમંડલીની શરૂઆત થઈ તો એક સ્નેહમયી, લગનશીલ, આજ્ઞાકારી કુમારીના રૂપે સંસ્થામાં સમર્પણ થયું. યજ્ઞમાં આવતાં જ એમના હૃદયમાં ઈશ્વર તથા ઈશ્વરીય પરિવાર પ્રત્યે ભરપૂર પ્રેમ જોયો. એમનાં મન, વચન, કર્મ હંમેશા વિશેષતા સંપન્ન રહ્યાં, કદી સાધારણ ચાલ-ચલનની તો ઝલક પણ આવી નહીં. પ્રિય બાબાએ પણ એમને આવતાં જ ટીચરનો પદભાર સોંપ્યો. નાનાં બાળકોનાં તો તેઓ દિવ્યશિક્ષિકા હતાં જ. કુંજભવનમાં મોટાઓ વચ્ચે પણ ટીચરની સુંદર ભૂમિકા નિભાવતાં જોયાં. વારાફરતી સૌનો ભોજન બનાવવાનો વારો આવતો હતો, તો પોતાના વારામાં ભોજન પણ સારું બનાવતાં હતાં. જીવનના દરેક કર્મોમાં પછી તે સ્થૂળ હોય, કે સૂક્ષ્મ એમાં એમને કુશળ જોયાં. બાબા દ્વારા બતાવવામાં આવેલા નિયમોના પાલનમાં અમારી સામે આદર્શ સેમ્પલ રહ્યાં. તેઓ સરળતા અને સ્નેહનીમૂર્તિ બનીને મમ્મા-બાબા તથા સર્વ ભાઈઓ-બહેનોને પોતાનાપણાની ભાસના કરાવતાં હતાં.

જ્યારે અમે કરાંચીમાં હતાં તો પ્યારા બાબા એમને ઈશ્વરીય સેવાના વિભિન્ન નિર્દેશ આપતા હતા જેમ કે કેમ્પિંગ યુનિવર્સિટીમાં ઈશ્વરીય સંદેશ મોકલો. મહાત્મા ગાંધીજીને ઈશ્વરીય આદેશ મોકલો વગેરે વગેરે. દાદીજી ઘણી તત્પરતાથી એને અમલમાં લાવતાં હતાં. તેઓ બાબાના નિર્દેશ, શ્રીમત તથા ઈશારાઓને તરત પકડતાં હતાં અને પૂરાં કરેલાં બતાવવા અમારા માટે માર્ગદર્શિકાની ભૂમિકા ભજવતાં હતાં.

જ્યારે અમે માઉન્ટ આબુમાં આવ્યાં, તો સ્થાન, વાતાવરણ અને પરિસ્થિતિઓ બદલવાને કારણે ભિન્ન ભિન્ન વાતો પરીક્ષાના રૂપે આવી પણ દાદીજીને દરેક પરિસ્થિતિમાં અચલ, અડોલ જોયાં. સેવાના ક્ષેત્રમાં પણ જ્યાં જ્યાં એમનાં પગલાં પડ્યાં ત્યાં ત્યાં સ્થાપનાનો નવો ઇતિહાસ રચ્યો. દાદીજીએ કાનપુર, લખનૌ, પટણા, મુંબઈ વગેરે અનેક સ્થાનો પર અનેક આત્માઓને બાબાના વારસાના અધિકારી બનાવ્યા.

પ્યારા બાબાના અવ્યક્ત થયા પછી, સંગઠનના કિલ્લાને મજબૂત બનાવ્યો. સર્વને ધૈર્ય, આશા અને ઉમંગનો પાઠ ભણાવ્યો. યજ્ઞના

પરિવારમાં દિલથી દિલ મિલાવવામાં અને દિલારામ બાબાના દિલનો પ્રેમ મેળવવા માટે પ્રેરણાઓ આપી. બાબાના અવ્યક્ત થયા પછી મારા મનમાં પ્રશ્ન હતો કે હવે મુરલી કોણ સંભળાવશે? બાબાએ કહ્યું, દાદી પ્રકાશમણિ મુરલી સંભળાવશે અને જૂની મુરલીઓને ફરીથી વાંચવામાં આવશે. ખરેખર દાદીજીએ એવી મુરલી સંભળાવી કે અમને સાકાર બાબાની ભાસના મળવા લાગી. સને 1974માં દાદી પ્રકાશમણિજી અને દીદી મનમોહિનીજીએ મને વિદેશ સેવા માટે મોકલી. પ્યારા બાબાની શ્રીમત અને મોટાઓની દુઆઓથી જર્મની, આફ્રિકા, કેનેડા, કેરેબિયન દેશો વગેરે સ્થાનો પર સેવાનાં બીજ પડ્યાં. લંડન તો વિદેશોની સેવાનું મુખ્ય કેન્દ્ર બની ગયું. એ દિવસોમાં ચાર વર્ષો સુધી હું મધુવન (માઉન્ટ આબુ)માં આવી નહોતી. દાદીએ ઈશારો કર્યો, બાબાના કમરામાં ચાલોને, ત્યારથી દરરોજ બાબાના કમરામાં જવાની આદત પાડી દીધી. દાદીએ જ લંડનમાં ટ્રાફિક કન્ટ્રોલની શરૂઆત કરાવી. ટ્રાફિક કન્ટ્રોલ એટલે સર્વ વિચારો છોડીને બાબાની યાદમાં રહેવું. તે માટે સવારે 7, પછી 10.30, 12.00 સાંજે 5.30, 7.30 અને રાત્રે સૂતી વખતે 9.30 કલાકે ટ્રાફિક કન્ટ્રોલ શરૂ થયો. તેનાં નક્કી કરેલાં ગીતો જ આજે પણ વાગે છે. જ્યારે દાદી પ્રકાશમણિજી વિદેશોના પ્રવાસમાં આવતાં હતાં તો મને દાદી નહીં પણ સ્વયં બાબા આવ્યા હોય તેવી ભાસના આવતી હતી.

ડબલ વિદેશી ભાઈ-બહેનોને જોઈને દાદી હંમેશા કહેતાં હતાં કે આપ પૂર્વ જન્મમાં તો ભારતમાં જ હતાં આ અંતિમજન્મમાં, ઈશ્વરીય સેવા માટે આપ આ ભિન્ન ભિન્ન સ્થાનો પર, ભિન્ન ભિન્ન સંસ્કૃતિઓમાં આવી ગયાં છો. દાદીની નેચરલ (સ્વાભાવિક) રુઢાનિયત, એમનો

ઈશ્વરીય પ્રેમ અને કલ્પ પહેલાંની સ્મૃતિ પાક્કી કરાવવાની વિધિ ઘણી પ્રભાવશાળી હતી. તેઓ પહેલી ઝલકમાં જ કોઈપણ આત્મામાં એટલું પોતાનાપણું ભરી દેતાં હતાં કે દૂરી અને અજાણ્યાપણાનું ભાન પણ દૂર થઈ જતું હતું.

મારું એ ભાગ્ય છે કે આવાં મહાન દાદીએ સદાયે મારા ઉપર હક રાખ્યો. મેં પણ દાદી સાથેની સમીપતાનું સુખ મેળવ્યું છે. દીદી મનમોહિનીએ સન્ 1983માં જ્યારે દેહત્યાગ કર્યો. તો સર્વનો વિચાર હતો કે કદાચ મને મધુવનમાં રાખશે. પરંતુ મીઠી દીદીએ ઉમંગ ઉત્સાહ આપીને મને વિશ્વ સેવા માટે મોકલી. મધુવનની જવાબદારી નિભાવતાં દાદી પોતે પણ વિશ્વ સેવા માટે જતાં હતાં. જ્યાં જ્યાં એમનાં પગલાં પડ્યાં ત્યાં ત્યાં ઈશ્વરીય સેવાનાં નવાં બીજ અંકુરીત થયાં, સેવામાં સતત વૃદ્ધિ થતી ગઈ.

છેલ્લાં પંદર દિવસથી દાદીનું સ્વાસ્થ્ય સારું નહોતું. પરંતુ એમનો પ્રસન્ન ચહેરો જોઈને કર્મતીત થવાની પ્રેરણા મળતી રહી. ચહેરા ઉપર જરા પણ દુઃખની લહેર જોવા મળી નહોતી. જેવા બાબા આપણને બનાવવા ઈચ્છે છે તે સાબિતી દાદીમાં જોવા મળી. તેઓ યાદમાં પણ લવલીન રહેતાં હતાં. બેહદ સેવા પણ સામે રાખતાં હતાં અને સર્વનો સહયોગ લેવાની ઘણી સુંદર ચુકિત એમના કર્મોને જોઈને મળતી હતી. સંક્ષિપ્તમાં કહું, તો બાબાની જેમ દરેક આજ્ઞાનું પાલન કરતાં કરતાં દાદી બાપ સમાન પ્રેરણાસ્ત્રોત બની ગયાં.

॥ ઓમશાંતિ ॥

જ્યારે પણ મનસા સેવા યા વાણી દ્વારા તથા કર્મ દ્વારા પણ સેવા કરો છો તો એની પ્રાપ્તિરૂપે આત્મિક ખુશી મળે છે, સેવા કરી અને ખુશી ના મળી, તો તે સેવા યથાર્થ સેવા નથી.

રક્ષાબંધન

રાજયોગિની ડૉ. નિર્મલાદીદી, જ્ઞાન સરોવર, માઉન્ટ આબુ

સૈકાઓથી દર વર્ષે બહેનો પોત પોતાના ભાઈઓને અતિ સ્નેહથી રક્ષા બાંધતી આવી છે. પરંતુ વિચારવા જેવી વાત છે કે આ સુંદર તારની બનેલી રાખડીને બહેનો

સાચું રક્ષાબંધન શું છે?

સાચું રક્ષાબંધન

આજે રોગ, ગરીબાઈ તથા અન્ય પ્રકારની આપદાઓ અને વિપદાઓનો પ્રશ્ન છે તે વિષે પણ બધા જાણે છે કે તે બધું પણ મનુષ્યનાં પોતાનાં કર્મોનું જ ફળ બની સામે આવે છે. જ્યાં સુધી મનુષ્ય પોતાનાં કર્મોને ન સુધારે, પોતાના સ્વભાવને મીઠો અને દિવ્ય ન બનાવે, ત્યાં સુધી તો રક્ષણનો કોઈ ઉપાય કામ લાગતો નથી તેથી સ્પષ્ટ છે કે રક્ષાબંધન કોઈ સ્થૂળ બાબત નથી પરંતુ તે ધર્મનું બંધન અથવા પવિત્રતાનું બંધન છે. જે વ્યક્તિ ધર્મનું રક્ષણ કરે છે, તેનું રક્ષણ ધર્મથી થાય છે. (ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ) જે વ્યક્તિ મન, વચન અને કર્મથી પવિત્ર રહે છે, તેનું રક્ષણ તેનાં સારાં કર્મ કરે છે. કોઈ ન કોઈ વ્યક્તિ તેની મદદ આવે છે. તેથી હવે આપણે સાચા અર્થમાં આ પવિત્રતાનું નવું અને વિચિત્ર બંધન બાંધવું જોઈએ.

બહેનો ભાઈઓને બંધન શા માટે બાંધે છે?

બહેનોને ભાઈઓ પ્રત્યે ઘણો જ સ્નેહ હોય છે. તેઓ ભાઈઓનું ચારિત્રિક પતન જોઈ શક્તી નથી અને તેમને વિકારોમાં ફસાયેલા જોવા પણ નથી માંગતી કારણ કે વિવેકી અને સારી બહેનો જાણે છે કે વિકારોમાં બંધાયેલી વ્યક્તિ આખરે દુઃખના બંધનમાં, ચમના બંધનમાં અને કાળના બંધનમાં બંધાય છે. માટે તેઓ તેમને પવિત્રતા અને ધર્મનું બંધન બાંધે છે. તેથી શારીરિક સંબંધથી રક્ષાબંધન બાંધી આ ઉત્સવ પૂરો થયો માનવો એ તેના રહસ્યને નહીં સમજવા બરાબર છે. વાસ્તવમાં આ તો એક ધાર્મિક ઉત્સવ છે. તેથી

ભાઈના હાથે બાંધે છે, તે બંધનનું પાલન કરવામાં ભાઈઓ ક્યાં સુધી સફળ થયા છે અને બહેનો પણ રાખડી બાંધતી વખતે આ ભાવને કેટલે અંશે હૃદયથી રજૂ કરે છે? અનુભવના આધારે બધા કહેશે કે આજકાલ આ તહેવાર થોડી ઘણી પુશીનો અવસર માત્ર અને એક રિવાજ પૂરતો દિવસ રહ્યો છે. તેને કોઈ રક્ષણનું સાધન સમજી પાળતું નથી. તેમાં રક્ષણની વાતને કોઈ ગંભીરતાપૂર્વક વિચારવામાં પણ આવતી નથી. આપણે જોઈએ છીએ કે રક્ષાબંધનના દિવસે નાની બહેનો પોતાનાથી નાના ભાઈઓને બંધન બાંધે છે. વિચારવા જેવું છે કે આટલી નાની ઉંમરવાળા બાળકોના મનમાં રક્ષણનો શો સંકલ્પ હશે? મોટી ઉંમરના ભાઈઓ પણ ક્યાં બહેનોનું રક્ષણ કરી શકે છે? વળી રક્ષણ કેવળ બહેનોને ઓછું જરૂરી છે? ભાઈઓને પણ રક્ષણની જરૂર છે. આજના સમયમાં બહેન અહીંયા રહેતી હોય, તો ભાઈ સેંકડો કિલોમીટર દૂર રહેતા હોય છે. તે તો સમય પર આવી પહોંચતો પણ નથી. આજકાલ કેટલીય બહેનોની લાજ લૂંટાય છે. તેમાં કેટલા ભાઈઓ તે સમયે હાજર રહી બહેનનું રક્ષણ કરે છે? એ રીતે બીજા અનેક પ્રકારના શત્રુઓથી દર વખત કોણ કોનું રક્ષણ કરી શકે છે? માટે પ્રશ્ન થાય છે કે

ધર્મના સંબંધે બહેનો ભાઈઓને રાખડી બાંધે છે. અને આ તારનું બંધન તો એક પ્રતીક માત્ર છે. તેનું રહસ્ય જાણવું એ તો રક્ષા બાંધનાર અને બંધાવનાર બંને માટે ખાસ જરૂરી છે. આ તહેવારને વિષતોડક પર્વ અથવા પુણ્યપ્રદાયક (પુણ્ય આપનાર) પર્વ કહેવામાં આવ્યું છે, તેનાથી પણ સિદ્ધ છે કે આ કોઈ વિચિત્ર બંધન છે. બધા જાણે છે કે કમળનું ફૂલ પવિત્રતાનું સૂચક છે અથવા એક અલંકાર માત્ર છે, જ્યારે આપણે કોઈને કહીએ છીએ કે કમલ ફૂલ ધારણ કરો, તો તેનો ભાવાર્થ એ નથી થતો કે કોઈ જળાશયમાંથી કમળના ફૂલને તોડી તેને પકડો, પરંતુ તેનો ભાવ એ છે કે જેવી રીતે કમળ જળમાં રહેવા છતાં તે જળથી વ્યારું રહે છે, તેવી જ રીતે આપ પણ વ્યારા અને અનાસક્ત બનો. એ રીતે રક્ષાબંધન બાંધવાનો ભાવાર્થ એ છે કે પવિત્રતાના વ્રતનું પાલન કરો.

ભાઈબહેનનો સંબંધ ઘણો જ પવિત્ર છે. ભાઈ-બહેનની દૃષ્ટિ એક બીજા તરફ પવિત્ર હોય છે. તેમાં કામ-વાસનાનો તો અંશ માત્ર નથી હોતો. તેથી ધર્મના સંબંધે બહેનો ભાઈઓને અથવા બ્રાહ્મણ યજમાનોને આ રાખડી (બંધન) બાંધે છે - ભાઈ, પવિત્ર રહેજે કારણ કે રક્ષા કરનાર પરમાત્માને પવિત્રતા પ્રિય છે. વાસ્તવમાં જે બહેનોએ પોતે બ્રહ્મચર્ય વ્રતને ધારણ કર્યું નથી. અથવા બ્રાહ્મણ પોતે આ મહાવ્રતનું પાલન નથી કરતા, તે આ બંધનને કોઈપણ વ્યક્તિને બાંધવા માટે અધિકારી નથી. જે વ્યક્તિ પોતે કોઈ નિયમનું પાલન નથી કરતી, તેને નથી એ નિયમ વિષે બીજાઓને ઉપદેશ આપવાનો અધિકાર કે નથી પડતો તેના ઉપદેશનો કોઈ પર પ્રભાવ. આ વિષયમાં મહાત્મા ગાંધીના જીવનના એક દૃષ્ટાંતનો અહીં ઉલ્લેખ કરવાથી મુદ્દો વિશેષ સ્પષ્ટ

થઈ જશે. એક માતા પોતાના પુત્રને પ્રાર્થનાસભા પૂરી થયા પછી ગાંધીજીની પાસે લઈ ગઈ અને કહેવા લાગી - 'મહાત્માજી, આ મારો પુત્ર ઘણો ગોળ ખાય છે. તેને ઘણી જ ગડગુમડ નીકળે છે, તો પણ તે ગોળ ખાવાની આદત છોડતો નથી. આપ એને સમજાવશો. તો મારી જશે.' ગાંધીજીએ કહ્યું, 'ઠીક વાત છે. આપ તેને એક માસ પછી મારી પાસે લાવજો, હું તેને તે વખતે સમજાવીશ.' માતા તે દિવસે તો પાછી ગઈ. એક માસ પછી તે ત્યાં આવી અને તેણે મહાત્મા ગાંધીજીને અગાઉની વાત યાદ અપાવી, ગાંધીજીએ તેને સમજાવ્યું અને તે છોકરાએ તેમની વાતને મારી લીધી, તે વખતે તે માતાએ ગાંધીજીને પૂછ્યું - આપે આ વાત એક મહિના પહેલાં બતાવી હોત તો કેવું સારું? ગાંધીજી બોલ્યા, 'પરંતુ તે વખતે તો મને આ વાત કરવાનો અધિકાર જ ન હતો, તો કેવી રીતે કહું? માતાએ કહ્યું - 'તો એક માસમાં શો ફેર પડી ગયો?' ગાંધીજીએ કહ્યું, 'ફેર કેમ ન પડે? જ્યારે મેં પોતે ગોળ ખાવાનો છોડી દીધો, ત્યારે મારી વાતનો આ છોકરા પર પ્રભાવ પડ્યો.'

એ ઉપરથી કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે સ્વયં બ્રહ્મચર્યવ્રતને જ્ઞાનસહિત પાલન કરનારી બહેનો અથવા મન-વચન-કર્મથી પવિત્ર રહેનાર બ્રાહ્મણો જ્યારે પોતાના ભાઈઓને અથવા યજમાનોને રક્ષા બાંધે, ત્યારે જ તેમને પણ પવિત્રતાની પ્રેરણા મળે. આદિકાળમાં અથવા સતયુગની શરૂઆતની સહેજ અગાઉ, સંગમયુગમાં જ્યારે પ્રજાપિતા બ્રહ્મા દ્વારા જ્ઞાનયોગની શિક્ષા પ્રાપ્ત કરનાર બ્રાહ્મણોએ અથવા માતાઓ અને કન્યાઓએ બ્રહ્મચર્યવ્રતનું પાલન કર્યું. ત્યારે તેમણે બીજાઓને પણ એ વ્રતમાં બાંધ્યા અને તેમને ઈશ્વરીય સંમતિ આપી કે તેઓ પણ આ વ્રતનું પાલન કરે. એ રીતે આ રક્ષાબંધન અથવા 'વિષતોડક' પર્વની

શરૂઆત થઈ પરંતુ આજ તો વિકારી બ્રાહ્મણ અથવા વિકારી સ્ત્રીઓ પણ રક્ષાબંધન બાંધે છે, કે જે અર્થ વિનાનું મનને મનાવવાનું પગલું છે. તેનાથી કોઈ વિશેષ લાભ છે જ નહીં.

આપ જાણો છો કે આ તહેવાર શ્રાવણ માસમાં ઉજવવામાં આવે છે. આ માસને મલમાસ પણ કહેવામાં આવે છે. આ દિવસોને લોકો પુરુષોત્તમ માસ તરીકે ઉજવે છે અને સત્સંગમાં સારો એવો રસ લે છે. તો આ પ્રથા પણ એ રહસ્ય તરફ ઈશારો કરે છે કે જ્યારે આખી સૃષ્ટિ કામ, ક્રોધ વગેરે વિકારોથી મલિન થઈ ગઈ હતી અર્થાત્ જ્યારે કળિયુગનું અંતિમ ચરણ હતું. ત્યારે પરમપિતા પરમાત્માએ પ્રજાપિતા બ્રહ્માના તનમાં અવતરીને જ્ઞાનવર્ષા કરી હતી. તેમની પાસેથી જ્ઞાન સાંભળનાર સારા અને પવિત્ર બ્રાહ્મણોએ સ્થળે સ્થળે સત્સંગ કર્યો, ત્યારે તેમણે લોકોને પવિત્રતાની રાખડીનું બંધન બાંધ્યું હતું.

તેથી જો 'કાળ'થી, ચમરાજના દંડથી, રોગ અને શોકથી આપણું ખરેખરું રક્ષણ ઈચ્છતા હોઈએ, તો આપણે માટે જરૂરી છે કે આપણે ફરીથી તે વિચિત્ર બંધન બાંધીએ અથવા આપણે મન-વચન-કર્મને સંપૂર્ણ પવિત્ર બનાવવાનું વ્રત લેવું જોઈએ. બીજાઓને રક્ષાબંધન બાંધતાં પહેલાં આપણે જાતે જ પોતાને બંધનમાં બાંધીએ. બજારમાંથી એક રેશમી દોરીની રાખડી ખરીદીને તેને બાંધી દઈએ અથવા બંધાવી દઈ કંઈ પૈસા-મિઠાઈઓની આપ લે કરી કોઈ બંધન વિનાના થઈ જઈએ એ તો પોતાના જીવન પ્રત્યે બેદરકાર રહેનારા લોકોનું કામ છે. જો જીવનને ઉચું લઈ જવાની લગની હોય, તો ભગવાન પ્રત્યે સારો પ્રેમ હોય, તો પવિત્રતાનું બીડુ ઉઠાવવું જોઈએ. રક્ષાબંધન બંધાવવું એ કાયરોનું કામ નથી પરંતુ મહાવીરોનું કામ છે. કાયર કોઈનું શું રક્ષણ

કરવાનો? મહાવીર અને મહાવીરણી એ છે કે જે કામવિકાર સામે યુદ્ધ ખેલે છે, જે ક્રોધની જ્વાળાને બૂઝાવી શાંત કરવા માટે રૂઠાની ફાયર બ્રિગેડમાં ભરતી થાય છે, જે મોહની ખાઈને કૂદી જવાની તૈયારી બતાવે છે અને અહંકારને જ્ઞાનના ટંકારથી અદૃશ્ય કરી દે છે.

તેથી જો બાંધવું છે તો એવું રક્ષાબંધન બાંધો કે જેનાથી સ્વર્ગનું સ્વરાજ્ય મળી જાય, જેનાથી ભગવાનનો ધ્યાન મળે, જેનાથી ફરીથી કોઈ વાર રક્ષાની જરૂર ન પડે અને જેનાથી બધી કામનાઓ પરિપૂર્ણ થઈ જાય. જેમનો પહેલાં કોઈની સાથે અપવિત્રતાયુક્ત સંબંધ અથવા વ્યવહાર થયો હોય, તે એકબીજાની પવિત્રતાનું બંધન બાંધે! રક્ષાબંધનના દિવસે તે એ વ્રત લે કે આજથી હું પવિત્ર બંધનમાં બંધાઈ ગયો છું, હવે મારું જીવન એક નવું જીવન હશે, તેમાં હું મારા પોતાનાં મન-વચન-કર્મની પવિત્રતાનું પૂરું રક્ષણ કરીશ અને બીજાઓની સાથે મારી લેણદેણમાં તથા કર્મ ખાતા પર પૂરું ધ્યાન રાખીશ કે જેથી તેમાં કોઈ પણ જાતની અપવિત્રતાનો પ્રવેશ ન થાય. આ પ્રકારના રક્ષાબંધનથી જ આ દેશ ફરીથી શ્રેષ્ઠાચારી અથવા સ્વર્ગ બની શકશે અને અહીં જ ગાંધી બાપુની રામરાજ્યની શુભેચ્છાઓ સંપૂર્ણ થઈ શકશે એટલા માટે ઈન્દ્ર અને ચમનો પ્રસંગ અત્યારે પણ પ્રચલિત છે. જ્યારે ઈન્દ્રાણીએ ઈન્દ્રને રક્ષા બાંધી ત્યારે તેને સ્વર્ગનું દૈવી સ્વરાજ્ય પ્રાપ્ત થયું હતું અથવા ચમુનાએ પોતાના ભાઈ ચમને જ્યારે આ બંધન બાંધ્યું હતું ત્યારે તેને વરદાન આપ્યું હતું કે આ દિવસે જે બહેન રક્ષાબંધન બાંધશે તેનો ભાઈ ચમલોકના દંડથી બચી જાય, તો તે બંધન પવિત્રતાનું જ હોઈ શકે, બીજું કંઈ નહીં.

પરંતુ આજે ઘણા માણસો ગભરાઈ જાય છે.

તેઓ વિચારમાં પડી જાય છે કે પવિત્ર હોવું તો ઘણું જ કઠિન છે. અમે એ બંધન કેવી રીતે પાળી શકીશું? આજની દુનિયામાં પોતાના મન-વચન-કર્મની પવિત્રતાનું રક્ષક કરવું તે કેવી રીતે સંભવે! ખરી રીતે એ પ્રમાણે વિચારવું એ તો પુરુષાર્થીનું લક્ષણ છે. પુરુષાર્થ કરવાથી બધું જ થઈ શકે છે. પહેલાં લોકો સમજતા હતા કે હિમાલય પર્વતના છેલ્લા શિખર માઉન્ટ એવરેસ્ટ પર ચઢવું અસંભવ હતું, પરંતુ અત્યારે માણસો ત્યાં સુધી અનેકવાર ચડી ગયા છે અને ચંદ્રલોક વિષેનો ખ્યાલ બદલાવા લાગ્યો છે. પહેલાં ઉડીને આકાશમાં જવું એ કેવળ કલ્પના સમજવામાં આવતી હતી, પરંતુ આજે એવાં સાધન શોધાયાં છે કે જેમના પ્રયોગથી મનુષ્ય આકાશ અને અવકાશમાં ઉડી શકે છે. તેથી તો આજે લોકોએ અશક્ય બાબતોને શક્ય બનાવી દીધી છે. બાળપણમાં બાળક માટે ચાલવું ઘણું અઘરું હોય છે, પરંતુ અભ્યાસથી તે પોતાના પગ પર ઉભું થઈ ચાલવા માંડે છે અને વિશેષ મોટું થતાં નાસભાગ કરે છે, તેથી આજે જે કાર્યો અતિ કઠિન લાગે છે, તે પુરુષાર્થ કરવાથી સહજ અને સ્વાભાવિક રીતે થવા સંભવ છે. જો કોઈ બાળકને આપણને કહીએ કે ‘જુઓ ભાઈ, એક હોડી એવી પણ છે કે જે પાણીની નીચે ચાલે છે, તો તે સમજશે કે આપણે ગપ્પુ મારીએ છીએ અથવા અસંભવ વાત સાંભળી રહ્યા છીએ. પરંતુ આપણે જાણીએ છીએ કે અત્યારે એવી ડૂબકી મારતી હોડીઓ પણ હોય છે કે જે સમુદ્રમાં પાણીની સપાટીથી પણ નીચે ઉતરી જાય છે. તેથી પોતાના મનમાં એ ભાવ બેસાડવો, કે પવિત્રતાના રક્ષાબંધનનું પાલન કરવું અસંભવ છે, તે ખોટો ખ્યાલ છે.’ જ્યાં ચાહ (ગમતી બાબત) હોય છે, ત્યાં રાહ હોય છે. એ વચન પ્રસિદ્ધ છે. જો આપણે બહાના છોડી સાચા મનથી પવિત્ર રહેવાનો પુરુષાર્થ કરીએ, તો પવિત્ર

ન રહી શકીએ એવું માનવા માટે કોઈ કારણ રહેતું નથી. પરંતુ તેમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરવા માટે ઈશ્વરીય જ્ઞાન અને સહજ રાજયોગના અભ્યાસનો આધાર લેવો જરૂરી છે.

તેથી જ્યારે પરમપિતા પરમાત્મા શિવ પ્રજાપિતા બ્રહ્માના મનુષ્ય-તનમાં અવતરી ઈશ્વરીય જ્ઞાન અને સહજ રાજયોગનું શિક્ષણ આપે છે અને એ રીતે પવિત્ર સૃષ્ટિની સ્થાપનાનું કર્તવ્ય ફરીથી કરી રહ્યા છે. તો આપણી ફરજ છે કે આપણે પણ એ શિક્ષણને પ્રાપ્ત કરી પવિત્ર બની એ ઈશ્વરીય કાર્યમાં સહયોગી બનીએ. આ પવિત્ર સૃષ્ટિનો વિનાશ તો નજીકના ભવિષ્યમાં બોંબ અને કુદરતી આપદાઓ દ્વારા થવાનો છે અને આ અપવિત્રતા, આ કામવાસના અથવા અન્ય પ્રકારની અશુદ્ધિ તો દૂર થવાની જ છે, તો શા માટે આ કાંટા અને કાંકરાને જાતે જ છોડી આપણે પરમપિતા પરમાત્મા પાસેથી જ્ઞાનરત્ન અને પવિત્રતાની બક્ષિસ ન મેળવી લઈએ અને એ રીતે આવું નવું અને વિચિત્ર રક્ષાબંધન ન બાંધીએ કે જેનાથી ભવિષ્યમાં 21 જન્મો માટે દેવી સ્વરાજ્યની પ્રાપ્તિ થાય?

॥ ઓમશાંતિ ॥

બાબા કહે છે, જે સંકલ્પ કરો છો એને પૂરા કરો. કર્મમાં પૂરા લાવો. વિચારો અને કરો. સંકલ્પ કરીને છોડો નહીં. કાલ કરીશું એમ કહીને ટાળી ના દો. અડધા મનથી વિચારો નહીં. જે પણ વિચારો તે પૂરા મનથી વિચારો. જે કરો તે સંપૂર્ણ દિલથી જાન રેડીને કરો. સંકલ્પમાં પ્રેમ અને નિશ્ચયની સમતુલા જોઈએ. પૂર્ણ સંકલ્પમાં લવ (પ્રેમ) અને લો (કાયદા) સ્નેહ અને શક્તિનું જ્ઞાન અને યોગનું બેલેન્સ હોય. આ સર્વનું પાલન કરવાથી તીવ્ર પુરુષાર્થી બની શકાશે.

શ્રીકૃષ્ણ જન્માષ્ટમી

બ્ર.કુ. જગદીશચંદ્ર, દિલ્હી

શ્રીકૃષ્ણ જન્માષ્ટમીના દિવસે ભારતના દરેક શહેર-ગામડાંઓમાં ઘણા જ ઉત્સાહ અને ઉમંગથી શ્રીકૃષ્ણનો જન્મ દિવસ ઉજવવામાં આવે છે. ભારતવાસીઓને શ્રીકૃષ્ણ

ઘણા વહાલા લાગે છે કારણ કે તેમનું જીવન અને કાર્ય વ્યવહાર બહુ પવિત્ર અને મનને આકર્ષનારાં હતાં.

શ્રીકૃષ્ણનો જન્મ ધન્ય હતો. શ્રીકૃષ્ણના જન્મને લોકો ખૂબ જ ‘ધન્ય’ માને છે. એ કારણે તેમના જન્મસ્થળ આદિનું વર્ણન પણ ‘ધન્ય મથુરા’ ‘ધન્ય ગોકુળ’ વગેરે શબ્દોમાં કરે છે. શ્રીકૃષ્ણનો જન્મ, કિશોર અવસ્થા અને પાછળના આખા જીવનને લોકો દૈવી સમજે છે. શ્રીકૃષ્ણ એટલા મહાન અને પ્યારા લાગે છે કે ‘મોર મુગટ ઘર મુરલી સોહે’ પદોથી શ્રીકૃષ્ણની શોભાનું પણ વર્ણન કરે છે. તેમ છતાં શ્રીકૃષ્ણના જીવનમાં જે વિશેષતાઓ હતી, જે અજબ પ્રકારની મહાનતા હતી તેને લોકો આજે યથાર્થ રૂપે અને સ્પષ્ટ રીતે જાણતા નથી. ઉદાહરણ તરીકે, શ્રીકૃષ્ણનું વ્યક્તિત્વ એટલું આકર્ષક કેમ હતું તેને પૂજ્ય વર્ગમાં શા માટે ગણવામાં આવે છે. વળી એમને એ પણ ખબર નથી કે શ્રીકૃષ્ણે તે ઉત્તમ પદવીને ક્યા ઉત્તમ પુરુષાર્થથી પ્રાપ્ત કરી હતી.

શ્રીકૃષ્ણના જીવનની વિશેષતા એ હતી કે તેમનો જન્મ જ પવિત્રતાથી થયો હતો. કેટલીક વ્યક્તિ, બાળકો જન્મથી જ તેજસ્વી હોય છે. પરંતુ શ્રીકૃષ્ણ તો જન્મથી જ દિવ્ય હતા, અલૌકિક હતા.

શ્રીકૃષ્ણના બાળવયનાં ચિત્રોમાં પ્રભામંડળોથી સુશોભિત બતાવવામાં આવ્યા છે. માતાઓ કહે છે કે જો બાળક હોય તો શ્રીકૃષ્ણ જેવું હોય, કારણકે તેઓ બાળપણથી જ પૂજ્ય હતા. શ્રીકૃષ્ણની કિશોર અવસ્થાની મૂર્તિઓને પારણામાં ઝૂલાવી પ્રસન્નચિત બને છે. શ્રીકૃષ્ણનો જન્મ યોગબળ દ્વારા થયો હતો. તેથી તેમનું શરીર સતોપ્રધાન તત્ત્વોનું બનેલું હતું. મોરનું પીછું પવિત્રતાનું પ્રતીક છે. તેથી જ શ્રીકૃષ્ણને મોરમુગટધારી કહેવામાં આવે છે. શ્રીકૃષ્ણનું પળ માટે દર્શન કરવા અને તેના પ્યારા બનવા જો ભક્તો પવિત્રતાને ધારણ કરતા હોય તો શ્રીકૃષ્ણ પોતે તથા તેમનો જન્મ પણ પવિત્રતાના બળે થયો હોય તે સ્વાભાવિક છે. મીરાંએ શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિને કારણે પોતાના સમગ્ર જીવન દરમિયાન બ્રહ્મચર્યવ્રતનું પાલન કર્યું. તે માટે ઝેરના પ્યાલાને પણ સહર્ષ પીવાનું સ્વીકારી લીધું. આજે પણ શ્રીકૃષ્ણની જડ મૂર્તિ સામે જતાં પવિત્રતાના ભાવ સ્વતઃ પેદા થાય છે. પળવારમાં અપવિત્રતાના સંકલ્પ ગાયબ થઈ જાય છે.

તેમની પવિત્રતાને લઈને જ શ્રીકૃષ્ણના પ્રત્યેક અંગના નામ સાથે પવિત્રતાના પ્રતીક ‘કમળ’ શબ્દને જોડે છે. જેમ કે નેત્રકમળ, હસ્તકમળ વગેરે. પરંતુ બીજી બાજુ લોકો શ્રીકૃષ્ણ પર અનેક મિથ્યા કલંક પણ લગાડે છે. શ્રીકૃષ્ણને 108 પટરાણીઓ હતી. તેમનાથી તેમને હજારો બાળકો પેદા થયા હતા. તેમને ગોપીઓના વસ્ત્ર ચોર્યાં. તેમણે હિંસક યુદ્ધ કરાવ્યું. આમ તેઓ કામ, ક્રોધ, હિંસા વગેરે વિકારોના દોષ લગાડે છે. તેનાથી મહાન અનર્થ થયો છે.

તેમના માટે તો પ્રસિદ્ધ છે કે તેમણે દ્રોપદીનાં

ચીર પૂર્યા હતા અને લાજ સાચવી હતી. ‘દેવતા’ શબ્દનો પ્રયોગ જ એમના માટે થાય છે કે જેમની દૃષ્ટિ, વૃત્તિ અને કૃતિ દિવ્ય હોય. જો કોઈના કર્મ મનુષ્યોની જેમ વિકારી હોય તો તે ‘પૂજ્ય’ અથવા ‘દેવતા’ કયા અર્થમાં કહેવાય? તેથી નિ:સંદેહ શ્રીકૃષ્ણ સંપૂર્ણ નિર્વિકારી હતા અને સોળે કળાએ સંપૂર્ણ પવિત્ર હતા. તેમનો જન્મ દિવ્ય છે. દેવી દુનિયાની શરૂઆત તેમના જન્મથી જ થાય છે. તેઓ સતયુગના પ્રથમ રાજકુમાર છે. કળિયુગી ઘોર અંધકારના સમયે તેમનો જન્મ થયો હોવાથી રાત્રિના બાર વાગે તેની યાદરૂપે જન્મોત્સવને ઉજવવામાં આવે છે. જન્માષ્ટમી એ સામાન્ય તહેવાર નથી પરંતુ નવી દુનિયાની ક્ષિતિજો મંડાઈ રહી છે તેનો નિર્દેશ આપતો સમગ્ર માનવજીવન માટે અલૌકિક તહેવાર છે. હવે કળિયુગના અંત પછી અવશ્ય શ્રીકૃષ્ણની સતયુગી દુનિયા આવશે તે રાત્રિ પછી સૂર્યોદય જેટલું જ નિશ્ચિત ભાવિ છે.

તેથી જન્માષ્ટમીના શુભ દિવસે અંતરમાં ડોકિયું કરી જોવાની આવશ્યકતા છે. શ્રીકૃષ્ણને મનમોહન કહી છોડી દેવાથી લક્ષ્મી સિદ્ધિ નહીં થાય. પરંતુ આ સમયે આપણા મનને તપાસવાની આવશ્યકતા છે કે આપણા મનને વાસ્તવમાં શ્યામે મોહમાં રાખ્યું છે અથવા કામે? અંદર વિકાર છે તો એ સમજી લો કે બહારથી ‘શ્રીકૃષ્ણ, ગોવિંદ...’ વગેરે પદ ગાવાથી સદ્ગતિ નહિ થાય. એ તો ‘બગલમાં વિકારોની છરી અને મુખમાં રામ રામ’ વાળો પ્રસંગ થઈ જશે અથવા ‘દિલ્હી શહેર નમૂના, અંદર માટી બહાર ચુના’ વાળી કહેવત લાગુ પડી જશે.

તેથી જો કૃષ્ણ પ્રત્યે આપને ખરેખર પ્રેમ છે અને તેમના વૈકુંઠમાં આપ જવાની ઈચ્છા કરો છો તો સંપૂર્ણ પવિત્ર બનો. વિકારી અને આસુરી સ્વભાવવાળા આત્માઓ વૈકુંઠમાં જઈ શકતા

નથી. તેમનો શ્રીકૃષ્ણ સાથે કોઈ સંબંધ બંધાઈ શકતો નથી. શ્રીકૃષ્ણનું પદ કેટલું મહાન હતું. શ્રીકૃષ્ણને મહાત્મા લોકો પૂજે છે. શ્રીકૃષ્ણને મહાત્માઓ અને રાજાઓ તાજયુક્ત બતાવવામાં આવે છે અર્થાત્ તેમને પ્રભામંડળ અથવા સોનેરી મુગટધારી ચિતરવામાં આવે છે. તેમજ રાજાઓના પણ રાજા અથવા વિશ્વ-મહારાજન શ્રીનારાયણ પણ કહેવામાં આવે છે કે જે તેમની સ્મૃતિમાં ‘શ્રીકૃષ્ણ ગોવિંદ હરે મુરારે, હે નાથ નારાયણ વાસુદેવ’ વગેરે પદોથી માલૂમ પડે છે. તેથી પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે શ્રીકૃષ્ણે પૂજ્યપદ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કર્યું?

ગીતાના ભગવાનનું મહાવાક્ય છે કે, ‘મારું’ આ જ્ઞાન રાજાઓના પણ રાજા બનાવનાર સર્વ વિદ્યાનો રાજા છે.’ ભગવાન કહે છે, ‘મારી મત પર ચાલવાથી જ તમને પૃથ્વીનું સ્વરાજ્ય અથવા સ્વર્ગના સુખ પ્રાપ્ત થશે.’ તેથી સિદ્ધ છે કે શ્રીકૃષ્ણે તેમના પૂર્વજન્મમાં યથાર્થ ગીતાના જ્ઞાનથી શ્રી નારાયણના પદને પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેથી જ આપણે શ્રીકૃષ્ણની જેમ પવિત્ર અને ગુણવાન બનવા ઈચ્છીએ તો આપણે પણ સર્વશ્રેષ્ઠ ગીતાજ્ઞાન અને સહજ રાજયોગ શીખવાં જોઈએ. પરમપિતા શિવ સાથે યોગયુક્ત થવું જોઈએ.

॥ ઓમશાંતિ ॥

- જે મનુષ્ય પોતાની શક્તિઓને ભૂલી જાય છે તે જીવનમાં હારે છે. યાદ રાખો તમારા જેવું શક્તિશાળી બીજું કોઈ નથી. કારણકે તમારી પાસે ઈશ્વરીય શક્તિઓ છે. તમે પવિત્રતાને ધારણ કરેલી છે.
- તમે જાણો છો કે આત્મા આ શરીરરૂપી ઘરમાં આવીને પાત્ર ભજવે છે. આત્મા એક શરીર છોડીને બીજું લે છે. પાત્ર ભજવે છે.

જવાબદારી સંભાળો જીવનને શોભાવો

બ્ર.કુ. શીલુબેન, માઉન્ટ આબુ

જીવનમાં શ્રેષ્ઠ જવાબદારી ઉઠાવવી એ મહાન ગુણ છે. જેમાં સ્વયંની સાથે અન્યનું કલ્યાણ સમાયેલું હોય તેને શ્રેષ્ઠ જવાબદારી કહે છે. જવાબદારી મનુષ્યને

જવાનું હોય છે, સ્કૂલ અથવા કોલેજમાં જવાનું હોય છે યા કોઈ ગાડી પકડવાની હોય છે તો એની ઊંઘ જ ઉડી જાય છે. કારણ કે તેને જવાબદારી નિભાવવાની છે.

જવાબદારી એક કળા

જવાબદારી સંભાળતાં પ્રસન્ન રહેવું તે એક મોટી કળા છે. જવાબદારીઓ ઉઠાવનારને સૌથી મોટો લાભ એ થાય છે કે એને પોતાના મનની નબળાઈઓનો ખ્યાલ આવી જાય છે. ત્યારે એનાથી વિમુખ થઈ જવું તે કાયરતા છે. આવા નાજુક સમયે આત્મવિશ્વાસ, હિંમત અને ધીરજની જરૂર છે. હિંમત વધારનાર તો ઘણા મળે છે પણ ધીરજ વ્યક્તિની આંતરિક શક્તિ છે. જેનો આધાર આત્મવિશ્વાસ છે. જ્યાં આત્મજ્ઞાન, આત્મસંયમ અને આત્મવિશ્વાસ હોય છે ત્યાં આત્મબળ સ્વાભાવિક રીતે વધવા લાગે છે. આ આત્મબળ કોઈપણ શ્રેષ્ઠ જવાબદારી નિભાવવામાં સહાયક સિદ્ધ થાય છે.

આત્મવિશ્વાસ અને ધીરજ બંધાવવા માટે વ્યક્તિને એ વાત ઉપર નિશ્ચય હોવો જરૂરી છે કે જે કાર્ય માનવતાના કલ્યાણ માટેનું હોય જેને કોઈએ મને સોંપ્યું હોય તો તે મારામાં વિશેષ ગુણ જોઈને જ સોંપ્યું હશે. જો એ ગુણ ના હોય છતાં જવાબદારી નિભાવવામાં હિંમત રાખવાથી તે ગુણ આપણામાં સ્વાભાવિક રીતે આવી જાય છે. જ્યાં હિંમત છે ત્યાં પરમાત્મા પણ મદદ કરે છે. તેથી જ કહેવાય છે, ‘હિંમતે મર્દા, મદદે ખુદા.’ જે કાર્યમાં પરમાત્મા સ્વયં મદદગાર છે એમાં સફળતા ના મળે એવું બની શકતું નથી. જો કોઈ જવાબદારી ઉઠાવતાં પહેલાં જ સંશયબુદ્ધિ બની જાય, ‘હું આ

અનુભવી અને શક્તિશાળી બનાવે છે. કેટલાક લોકો જવાબદારી ઉઠાવતાં પહેલાં જ પ્રશ્નો કરે છે કે કોણ જાણે કેવી કેવી મુશ્કેલીઓ આવશે. એટલે તેઓ જવાબદારી ઉઠાવીને પોતાનાં મનને કષ્ટ આપતા નથી. આ કળિયુગી દુનિયામાં જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ કોઈ કાર્ય અને લક્ષ્યને લઈને આગળ વધે છે તો એના માર્ગમાં વિઘ્નો આવે તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ પ્રાકૃતિક અથવા માનવકૃત વિઘ્નોથી ગભરાઈને જવાબદારી ના ઉઠાવવી તે તો કાયરતા, નપુંસકતા છે. કાયર વ્યક્તિ એ વિચારશે કે હું જવાબદારી શા માટે ઉઠાવું? આવો માનવ સદા સુસ્તી, આળસ અને અલબેલાપણાનો શિકાર બનશે. જ્યારે શ્રેષ્ઠ જવાબદારી ઉઠાવનાર માનવને પ્રતિપળ અંદરથી અનુભવોની ખાણ ભરાતી જતી હોય એવું અનુભવશે. અનુભવીમૂર્ત બનવાથી જીવનમાં એનો આત્મા શક્તિશાળી બની જાય છે. પછી આળસ, અલબેલાપણાનું એના જીવનમાં કોઈ સ્થાન રહેતું નથી. જ્યારે કોઈ જવાબદારી હોતી નથી ત્યારે જ સુસ્તી આવે છે. ઉદાહરણ તરીકે જે વ્યક્તિ રોજ પોતાની ઓફિસમાં જાય છે તે રજાના દિવસે મનમાં વિચારી લે છે કે આજ તો મારો રજાનો દિવસ છે. એટલે આરામ કરીશ. પરંતુ જ્યારે એને ઓફિસમાં

કામકરી શકીશ કે નહીં? જે હિંમત હારીને બેસી જાય છે એને પરમાત્મા પણ મદદ કરતા નથી. જવાબદારી ઉઠાવતાં બોજનો અનુભવ ના થાય. પરંતુ હળવા રહે, એને માટે એ જરૂરી છે કે પરિણામની ચિંતા છોડી દઈએ. કોઈ કાર્ય કરતાં પહેલાં એવું વિચારે છે કે મને કાર્યમાં સફળતા મળશે કે નહીં મળે? આ રીતે નકારાત્મક વિચારોથી મન નબળું બની જાય છે. હિંમત વૂટવા લાગે છે અને શક્તિ પણ મળતી નથી. આંતરિક રીતે સમૃદ્ધ થવા માટે હકારાત્મક વિચાર ચાલે કે, ‘હું આ કાર્ય અવશ્ય કરી શકું છું.’ જેમ કે નેપોલિયનના શબ્દકોશમાં Impossible-અસંભવ શબ્દ જ નહોતો. દુનિયામાં સર્વ કંઈ સંભવ છે. એવું ત્યારે અનુભવાશે જ્યારે સ્વયંમાં હિંમત અને ધીરજ હશે. પરિણામ કે ફળની ચિંતા છોડીને જે વ્યક્તિ હિંમત રાખીને જવાબદારી ઉઠાવે છે તેને ઈશ્વરીય મદદ પણ મળે છે. પરાજય અથવા નિષ્ફળતા માનવને અનુભવી બનાવે છે. અનુભવ એ જીવનની ઘણી મોટી મૂડી છે. અનુભવી વ્યક્તિ સામે દુનિયાની કોઈપણ વ્યક્તિ હારી જાય છે. અનુભવ હોવો તે આત્મઉન્નતિની નિશાની છે. ઉદાહરણ તરીકે જે કોઈ પર્વતની ટોચ ઉપર ચઢવા માગે છે એને એ ખબર હોય છે કે એના રસ્તામાં ખરાબ રસ્તા, આંધી અને તોફાનનો પણ સામનો કરવો પડશે. રસ્તામાં જંગલી જાનવર આવે તે પણ સ્વાભાવિક છે. ભલે ગમે તેટલી વિકટ પરિસ્થિતિ આવી જાય, માર્ગ ગમે તેટલો દુર્ગમ કેમ ના હોય પણ મનમાં હિંમત અને ધીરજ રાખનાર તો ચાલ્યો જ જાય છે અને પોતાની મંજિલ ઉપર પહોંચી જાય છે. એટલા માટે સદા એ વિચારવું જોઈએ કે જો કોઈ વ્યક્તિ ભગવાન દ્વારા સૌંપવામાં આવેલી જવાબદારી ઉઠાવવામાં હિંમત રાખશે તો એને ભગવાનની મદદ જરૂર મળશે. આવા વિચાર

મનમાં લાવવાથી વ્યક્તિ નિઃસંકલ્પ સ્થિતિનો અનુભવ કરી શકે છે. નિઃસંકલ્પ અવસ્થામાં કામ કરવામાં ખુશી સમાયેલી છે. આ ખુશી ક્ષણભંગુર સફળતા કરતાં અનેક ઘણી ચડિયાતી છે.

જવાબદારીનું લક્ષ્ય

માત્ર શ્રેષ્ઠ કર્મ કરવાં એ જ જવાબદારી નથી પણ અન્ય વ્યક્તિઓ સાથેનો વ્યવહાર શ્રેષ્ઠ વ્યવહાર કરવા તથા સંબંધોને સુખદાયી બનાવીને રાખવા એ પણ જવાબદારી છે. જો કર્મ શ્રેષ્ઠ હોય પણ જીવનમાં પરસ્પરના સંબંધો મધુર ના હોય ત્યાં સારો વ્યવહાર ના કરવામાં આવે તો જવાબદારી નિભાવવામાં સફળતા મળતી નથી. કર્મનું તો સ્થૂળ રૂપ છે. આજે જે કર્મની જરૂર પડે તે કાલે ના પણ પડે. કર્મનો પ્રભાવ સીમિત રહે છે. જ્યારે સંબંધ અને વ્યવહારની અસર દૂરગામી હોય છે. દૂરનો પ્રભાવ મનની સ્થિતિને સ્વરૂપ પ્રદાન કરે છે એટલા માટે મધુર સંબંધ અને શ્રેષ્ઠ વ્યવહારના આધાર પર મળનારી સફળતા સદાકાળ રહે છે.

સ્વયં પ્રત્યે જવાબદારી

હવે વિચારણીય વાત એ છે કે કોના કોના પ્રત્યે આપણી જવાબદારી છે અને આપણે કઈ હદ સુધી તે જવાબદારી નિભાવીએ છીએ? આ પ્રશ્ન પર વિચાર કરતાં સર્વપ્રથમ પોતાના આત્મા પ્રત્યે જવાબદારી સમજવાની આવશ્યકતા છે. ‘હું આત્મા શાંતસ્વરૂપ છું, શુદ્ધ સ્વરૂપ છું.’ માત્ર આ ચિંતન કરવાનું પર્યાપ્ત નથી. ચિંતનની સાથે સાથે આપણી ઘણી મોટી જવાબદારી છે. તે છે આત્માના શુદ્ધિકરણની જવાબદારી. આત્મા જ્યારે સંસારમાં આવ્યો હતો ત્યારે શુદ્ધ સ્વરૂપ હતો. હવે આ સંસારમાંથી પાછા પરમધામ પાછાં જવા માટે શુદ્ધ સ્વરૂપ જોઈએ. ઉદાહરણ તરીકે વ્યક્તિ ઘરની બહાર રમવા, ફરવા તથા ઓફિસમાં જાય છે ત્યાં દિવસભરનો મેલ ચડી જાય છે. થાક લાગે

છે. તો જેવો તે પોતાના ઘેર પાછો ફરશે પોતાનો થાક દૂર કરશે સ્નાનાદિ કરીને શુદ્ધ બની જશે. આત્મા પણ પરમધામથી આ ઘરતી પર પોતાની પવિત્રતાની સ્થિતિમાં આવ્યો હતો. એટલે આત્માના શુદ્ધિકરણની જવાબદારી દરેક વ્યક્તિ પર છે. આ જવાબદારી નિભાવવા માટે શ્રેષ્ઠ કર્મો કરવાની જરૂર છે. જેનો આધાર આત્મચિંતન તથા પ્રભુ ચિંતન છે.

શરીર પ્રત્યે જવાબદારી

આત્મા શરીરનો આધાર લઈને કર્મેન્દ્રિયો દ્વારા કાર્ય કરે છે. શરીર આત્મા માટે અમૂલ્ય વસ્તુ છે. કહેવામાં આવે છે કે માનવજીવન દુર્લભ છે, દુર્લભ શરીર છે તો શરીરની સંભાળ રાખવી તે બહુ મોટી જવાબદારી છે. એના માટે સંતુલિત આહાર, શુદ્ધ પાણી, પ્રદૂષણ રહિત હવા અને જરૂર પ્રમાણે વ્યાયામ પણ જરૂરી છે. એનાથી તન મન બંને સ્વસ્થ રહેશે.

પરિવાર પ્રત્યે જવાબદારી

આત્મા અને શરીરની જવાબદારી તો છે પણ સાથે સાથે વ્યક્તિની પોતાના પ્રત્યે પણ જવાબદારી છે. પરમાત્મા એ સૃષ્ટિનું સર્જન કરીને જવાબદારી નિભાવી છે. પણ એમણે સંસારની રચના કરીને આપણને છોડી દીધાં નથી. તેઓ આત્માઓની પાલના પણ કરે છે. કહેવાય છે કે ‘કીડીને કણ અને હાથીને મણ.’ તો કીડી પણ ભગવાનની પાલનાથી ચાલી રહી છે તો માનવની શી વાત? કોઈ વ્યક્તિ પોતાની કરેલી રચનાથી ભાગે છે તો તે કાયર કહેવાય છે. પરિવારની પાલનામાં રોટી, કપડાં, મકાનથી જ કામ પતવું નથી. પણ શરીરની સાથે તે આત્માઓની પણ પાલના જરૂરી છે. આત્માની પાલના ગુણો દ્વારા થાય છે. આત્માને સ્નેહ-પ્રેમ, ખુશી અને શક્તિ

આપવી તે એમના પ્રત્યેની શ્રેષ્ઠ જવાબદારી નિભાવવાનું કાર્ય છે.

બેહદ પરિવાર પ્રત્યે જવાબદારી

જે જવાબદારી આપણા પરિવાર પ્રત્યે છે તે વિશ્વ પ્રત્યે પણ છે. કારણકે ‘વસુદૈવ કુટુંબકમ્’ અથવા સમગ્ર વિશ્વ બેહદનો પરિવાર છે. આત્મા આત્મા ભાઈ ભાઈ છે. આ સંસાર ઈશ્વરની રચના છે. પણ એ સમજવું જોઈએ કે સંસારની જવાબદારી માત્ર ભગવાનની છે. મોટાં બાળકો પ્રત્યે પણ એટલી જ જવાબદારી છે. જેવી રીતે એક પિતાની જવાબદારી રહે છે મોટાં સંતાનો પ્રત્યે પણ એટલી જ જવાબદારી રહે છે. તેઓ નાનાંની પાલના માટે સહયોગી બને. માનવ પણ ઈશ્વરની એક શ્રેષ્ઠ રચના છે. તેથી એની એ જવાબદારી રહે છે કે તે ઈશ્વરની અન્ય રચનાની પણ પાલના કરે. મનુષ્યની એ જવાબદારી છે કે તે ઈશ્વરનાં કાર્યમાં મદદ કરે. આ જવાબદારીઓ સફળતા-પૂર્વક નિભાવવા માટે મનમાં સદા સૌને સુખ આપવાનું લક્ષ્ય રહેવું જોઈએ. સુખ મેળવનાર વ્યક્તિના દિલમાંથી નીકળતી દુઆઓ સુખ આપનાર વ્યક્તિના ભાગ્યને ઉજ્જવલ બનાવી દેશે. તેથી શરીરની પાલનાની સાથે આત્માની પાલના કરવાની જવાબદારી ઉઠાવવી જોઈએ.

ઈશ્વર પ્રત્યે જવાબદારી

આપણી જેટલી જવાબદારી અન્ય પ્રત્યે બને છે તેટલી ઈશ્વર પ્રત્યે પણ બને છે. બાળકોની પાલના કરતી વખતે એ અપેક્ષા રહે છે કે જ્યારે અમે વૃદ્ધ થઈશું ત્યારે બાળકો અમારી પાલના કરે. બાળકોની પણ એ જવાબદારી બની જાય છે કે પોતાનાં વૃદ્ધ માતા-પિતાની પાલના કરે. એ રીતે ઈશ્વર આપણા રચયિતા છે પાલના કરનાર છે. સુખદાતા છે તેથી ઈશ્વર પ્રત્યે આપણીએ (અનુસંધાન પેજ નં. 30 પર)

સાધનાના મહાનશત્રુ આળસ અને અલબેલાપણું

બ્ર.કુ. સતીશભાઈ, માઉન્ટ આબુ

બાળપણમાં સસલા અને કાચબાની વાર્તા સાંભળતા હતા. દોડમાં તેજ ભાગનાર સસલું પણ કાચબા સામે હારી ગયું. મોટે ભાગે જીવનમાં જીત અને હાર ચુસ્તી અને સુસ્તી પર આધારિત છે. આધ્યાત્મિક જગતમાં આળસને છહો વિકાર માનવામાં આવે છે. પરંતુ વિકારોના પાલક-પોષક, પ્રેરક આ વિકાર ચોરની જેમ ચૂપચાપ બધી સદગુણ સંપદાને સાફ કરી દે છે. તેથી આળસ અને અલબેલાપણાને સાધકના મહાદુશ્મન કહીએ, તો તેમાં અતિશયોક્તિ નથી. અહીં સાધકનો ભાવ છે આધ્યાત્મિક પુરુષાર્થી કારણકે સાધક તો બહુ હોય છે. કેટલાક એવા પણ હોય છે કે જેમનું લક્ષ્ય સુખ સાધના જ છે. તેઓ નિદ્રા સુખ અને આરામ પ્રિયતાને ત્યાગવાનું પસંદ કરતા નથી. છતાં પણ સાધનાના દરેક ક્ષેત્રમાં દૃઢતા, ઉમંગ-ઉત્સાહ અને સ્ફૂર્તિની જરૂરિયાત છે તેનો ઈન્કાર થઈ શકે તેમ નથી. વિદ્યાર્થીઓ માટે તો વિશેષ સંકેત કરતી પંક્તિઓ છે કે વિદ્યા વગર સુખ મળતું નથી. સુખ અને ધન વગર મિત્રો મળતા નથી અને મિત્રો વગર જીવનમાં આનંદ નથી.

સાંસારિક દૃષ્ટિથી પણ આળસને અનુચિત અને ત્યાજ્ય માનવામાં આવે છે. ઉદ્યમમાં જ સફળતાનો આધાર છે. પરિશ્રમ સિવાય બીજો કોઈ રસ્તો નથી. સંસ્કૃતમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે ઉદ્યમેન હિ સિધ્યન્તિ કાર્યાણિ ન મનોરથે: અર્થાત્ ઉદ્યમ કરવાથી જ કાર્યની સિદ્ધિ મળે છે. માત્ર મનોરથોથી નહીં. તો બીજી બાજુ એવા લોકો પણ છે જે આળસને સંતોષ કહીને, અકર્મણ્યતાને સુખ સમજીને આળસની ચાદર ઓઢીને ઊંઘી જાય છે. તેઓ પોતાના કથનના સમર્થનમાં કહે છે.

અજગર કરૈ ના ચાકરી પંછી કરૈ ના કામ
દાસ મલૂકા કહિ ગયે સબકે દાતા રામ

આધ્યાત્મિક પુરુષાર્થીઓ માટે આળસ અને અલબેલાપણાના સૂક્ષ્મ રહસ્યોને જાણવાં જરૂરી છે. કારણકે એમનું લક્ષ્ય મહાન અને દૂરગામી હોય છે. એના પર સ્વયંની ખામીઓને ઓળખીને એને મિટાવવા, વૈચારિક શુદ્ધિ અને આચરણની પવિત્રતા વાતાવરણને શુદ્ધ તથા સાત્ત્વિક બનાવવા માટે આત્મપરિવર્તનથી વિશ્વ પરિવર્તન તથા સંસ્કાર પરિવર્તન કરવાની જવાબદારી છે. સામાન્ય વ્યક્તિ પાસેથી આ અપેક્ષાઓ નથી કરવામાં આવતી. વિશેષ રૂપે આજના દૂષિત-પ્રદૂષિત સંસારને બદલવાની શક્તિ રાખનારા જનો પર વધારે જવાબદારી છે. સમગ્ર દુનિયા આપણને જોઈ રહી છે.

આળસ અને અલબેલાપણામાં અંતર

આળસ, અલબેલાપણું, સુસ્તી, આરામ પસંદી, અકર્મણ્યતા મોટે ભાગે સમાન અર્થોમાં વાપરવામાં આવે છે. છતાં પણ આળસ કંઈક માનસિક વ્યાધિ છે જે સૂક્ષ્મ હોવાની સાથે સાથે બહુ હાનિકારક છે. આળસનું કારણ કોઈ રોગ કે અભાવ હોય તો દવાથી ઠીક થઈ શકે પરંતુ અલબેલાપણાને સમજવા માટે જ્ઞાન વિવેકની સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિ જોઈએ.

આળસનાં ઉત્પાદક કારણ

આવો, પહેલાં આળસનાં કારણોને જોઈ લઈએ. લાભ અને પ્રાપ્તિનો આભાસ ન હોવો, ઉમંગ ઉત્સાહ અને સ્ફૂર્તિનો દુકાળ, દૃઢતાનો અભાવ, સમયના મહત્વનો સારી રીતે ન સમજવું,

નાબુક સ્થિતિ તથા સમયનાં દુષ્પરિણામથી અબાણ, અસ્પષ્ટ લક્ષ્ય અને લક્ષ્યહીન જીવન, સ્થગનના સંસ્કાર તથા ટાળવાની આદત, પોતાની જવાબદારી તથા કર્તવ્યપ્રત્યે જાગૃત ના રહેવું, હતાશા તથા નિરાશા, અનિયમિત દિનચર્યા, શારીરિક રોગ તથા કમજોરી, સંયમ નિયમનું પાલન ન કરવું અથવા નિદ્રા તથા ભોજનમાં અસંતુલન.

એક વ્યાપક સામાજિક સમસ્યા

વર્તમાનયુગમાં અકર્મણ્યતા તથા શ્રમ-હીનતા એક વ્યાપક સામાજિક સમસ્યા બની ગઈ છે. બીજા વિશ્વયુદ્ધ પછી કેટલાક દેશો પોતાની શ્રમશીલતા, કર્મઠતા, શિસ્તપ્રિયતા અને દૂરદર્શી યોજનાઓ તથા વૈજ્ઞાનિક પ્રોદ્યોગિકીના વિકાસના બળ પર વિકસિત રાષ્ટ્રોની પંક્તિમાં જઈને ઊભા રહ્યા, જ્યારે કેટલાક રાષ્ટ્ર શ્રમના અવમૂલ્યન અને અનુત્તરદાયી પ્રશાસન તથા આળસુ અકર્મણ્યતાના કારણે ભૂખમરો, ભ્રષ્ટાચાર તથા કંગાલિયતના ગર્તમાં જઈ પડ્યા. ભારતવાસી પાસે પ્રાકૃતિક સંપદા છે, સાંસ્કૃતિક ઐતિહાસિક ધરોહર (થાપણ) છે. ખનિજ પદાર્થોના ભંડાર છે છતાં પણ ગરીબી અને બેકારીમાં જીવે છે એના મૂળમાં આ આળસ, અકર્મણ્યતા, અનુશાસનહીનતા તથા નિષ્ક્રિયતા સંતોષ સમજવાની પ્રવૃત્તિ સક્રિય છે. સર્વત્ર અધિકારો મેળવવાની જાગૃતિ છે પણ પોતાની ફરજોમાં ઉદાસીનતા છે.

સાધનાનો મહાશત્રુ

આધ્યાત્મિક પુરુષાર્થોનું લક્ષ્ય છે માનસિક એકાગ્રતા, સતત પ્રભુ સ્મરણ, સંસ્કાર પરિવર્તનથી સંસાર પરિવર્તન, મન, વચન, કર્મથી વિશ્વસેવા તથા આચરણની સ્વચ્છતા, પવિત્રતા અને મર્યાદાપાલન, તો એના જીવનમાં

આળસ અને પ્રદાનનું સ્થાન રહેવું નથી. યોગ સાધનામાં બેદરકારી રાખવી, સંયમ-નિયમમાં શિથિલતા વર્તવી, પ્રતિજ્ઞાઓને અધૂરી છોડી દેવી, પોતાની ભૂલોને ના સુધારવી, કમજોરીઓ પ્રત્યે ધ્યાન ના આપવું તથા અવ્યવસ્થાને સુધારવા માટે લગન તથા તત્પરતાથી કામ ન કરવાં - આ સર્વ અલબેલાપણું છે જે બહુ જ હાનિકારક છે.

અલબેલાપણાનાં સૂક્ષ્મ રૂપ

ચાલતાં ચાલતાં પુરુષાર્થની ગતિ ઓછી થવી, ગતિ તથા પ્રગતિ મંદ થવી. આ અલબેલાપણાની નિશાની છે. જે પ્રકારે સાંસારિક લોકો પોતાની ભૂલો માટે પશ્ચાતાપ કરે છે પછી તે વાત ભૂલી જાય છે. એ રીતે જ હું પુરુષાર્થો છું. કંઈ સંપૂર્ણ થોડો બન્યો છું. એવી જ પુરુષાર્થની ખોટી વ્યાખ્યા કરીને ભૂલોના આદતી બની જાય છે. અલબેલાપણું એક નશાના જેવું હોય છે. જેમાં દરેક વ્યક્તિ જોશથી કામ કરવા જાય છે પણ તે પૂરું કરી શકતો નથી. અલબેલાપણાવાળી વ્યક્તિ સમજે છે કે હું સ્વયંને જાણું છું. હું તો ઠીક છું. બીજાઓ મને નથી ઓળખતા પણ એક દિવસ સૌ મને ઓળખશે. આગળ જઈને જુઓ શું થાય છે. આ સ્વયંને છેતરવાની અલબેલાપણાની મીઠી નિદ્રા છે. નિશ્ચિત કાર્ય યોજના અને સમય પ્રબંધનનો અભાવ પણ અલબેલાપણાનું કારણ છે. આટલા સમયમાં આપણે આ કાર્ય પૂરું કરી લેવું જોઈએ નહીંતર કાર્યનું કોઈ પ્રયોજન રહેશે નહીં. જ્યારે આ રીતના દૃઢ સંકલ્પ અને સમયની સમાપ્તિનું ધ્યાન રહેશે તો અલબેલાપણું સમાપ્ત થઈ જશે. કેટલાક લોકો, પળ પળ વીતતો જઈ રહેલો સમય, જીવનની ક્ષણભંગુરતા તથા કર્મનિષ્ઠતા તથા ભાગ્ય નિર્માણ પ્રત્યે ઉદાસીન રહે છે. ક્યારે ક્યારે અતિ ઉત્સાહી તથા અતિ આત્મવિશ્વાસી પ્રકૃતિ પણ દગો કરી શકે છે. આ રીતે થાકની ફરિયાદ

કરવી, વ્યસ્તતાનું બહાનું રાખવું, આરામ પસંદીનો તકિયો લગાવીને સૂવામાં વધારે સમય આપવો યા પછી વ્યર્થમાં સમયની પૂંજી બરબાદ કરવી આ પણ અલબેલાપણાનું મહોરું છે.

આળસ જીવતી વ્યક્તિનું મૃત્યુ છે

આ કથન અક્ષરશઃ સત્ય છે. મૃત્યુ તો પરિવર્તન માત્ર છે, એમાં પણ પ્રવાહ છે પણ આળસ તો બંધિયાર ગંદુ પાણી છે. મહાત્મા બુદ્ધનું કહેવું છે **ટાંકેલા પાણીમાં મનુષ્ય પોતાનું પ્રતિબિંબ જોઈ શકતો નથી એ રીતે જેનું મન આળસમાં પૂર્ણ હોય છે તે પોતાનું હિત સમજી શકતો નથી. તે બીજાનું હિત ક્યાંથી સમજશે?** મહાત્મા ગાંધી આળસને હિંસા માને છે. જે વ્યક્તિ સ્વયં પર કરે છે. **વેદોમાં કહેવામાં આવ્યું છે.** આળસ દરિદ્રતાનું મૂળ છે.

આળસ છોડશો તો છૂટશે

દિવસે દિવસે વધતી જતી સમસ્યાઓ, વિફલિતિઓ અને વિનાશકારી પ્રવૃત્તિઓ સમયની સમાપ્તિની સૂચના આપે છે પ્રકૃતિ પણ પ્રલય તથા પરિવર્તનની રાહ જુએ છે. ઈશ્વરીય મહાવાક્યોમાં દેહભાનથી મુક્ત થવા તથા દેહી અભિમાની સ્થિતિ ધારણ કરવા, જૂના દેહ અને દુનિયાને ભૂલીને નવી દુનિયા સાથે મનને જોડવાનો સંકેત આપે છે. તેથી હવે સ્વયંને જ્ઞાની થવાના, પુરુષાર્થી કહેવડાવાના તથા પોતાને અનુભવી તથા જૂના કહેવડાવવાનો આલાપ બંધ કરવો પડશે. આરામતલબી તથા સુસ્તીપસંદીની ટેવ છોડવી પડશે. નવા ઉમંગ ઉત્સાહની પાંખોથી ઉડતી કલામાં ઉડવું અને ઉડાવવું પડશે. પિતાશ્રી પ્રજાપિતા બ્રહ્માનો અથક પુરુષાર્થ, હમણાં હમણાં કાર્ય પૂરું કરાવવાની લગન, અદ્ભુત ઉમંગ ઉત્સાહ, વયોવૃદ્ધ હોવા છતાં ગજબની સ્ફૂર્તિ અને

અલૌકિક સ્થિતપ્રજ્ઞ અવસ્થા આપણા સૌના માટે પ્રેરણા છે. આવો, આળસ તથા અલબેલાપણાના શત્રુઓને સમાપ્ત કરવા યોગ કરીએ તેમજ નક્કી કરેલી મંઝિલે પહોંચી શકીએ.

॥ ઓમશાંતિ ॥

(પેજ નં. 09નું અનુસંધાન)... સમર્પિત જીવન

સમર્પિત અર્થાત્ દરેક સંકલ્પ, શ્રેષ્ઠ, શુદ્ધ, પાવન હોય ત્યારે જ આપણી ભાવનાઓનો પ્રભાવ બીજાઓ ઉપર પડશે. આપણે એક એક ઊંચા બનીએ તો યજ્ઞનો કિલ્લો મજબૂત બનશે. પવિત્ર સંસ્કાર રાખવાથી વાયબ્રેશન ફેલાશે. જો એકને પણ તોફાન આવે છે તો વિચારો આપણાં વાયબ્રેશન સમગ્ર યજ્ઞ રૂપી કિલ્લામાં ફેલાશે. જો આટલી જવાબદારી સમજીએ તો તોફાન સમાપ્ત થઈ જશે. આપણો એક શક્તિશાળી શુભ સંકલ્પ પૂરા કિલ્લા (યજ્ઞ)ને મજબૂત બનાવશે.

સમર્પિત થઈને જો મારો વધારાનો શોખ છે તો મને જોઈને બીજા કોપી કરશે એનો પણ બોજ મારા ઉપર ચઢશે. હું જો કોઈ વિશેષ સગવડ માંગું તો બીજાઓ પણ માગવાનું શરૂ કરી દેશે. મને જોઈને બીજા પણ શીખશે તો જે વાયુમંડળ બને છે તેના માટે નિમિત્ત હું બનીશ. જેટલું હું ત્યાગવૃત્તિમાં રહીશ તો મને જોઈને સૌ શીખશે. તો એમાં મારું જમા ખાતું થશે. મારા ત્યાગે બીજાઓમાં પણ ત્યાગ કર્યો તો મારો સંગ તારનારો બન્યો.

આપણો સંપૂર્ણ ત્યાગ આપણી સંપૂર્ણતાને સમીપ લાવશે. આપણા માટે આરામ હરામ છે. એટલે આપણને સાધન જોઈતાં નથી, સાધના કરવાની છે. આપણી મુખ્ય ધારણા છે ત્યાગ, તપસ્યા અને સેવા. જેટલી હું તપસ્યા કરીશ તેટલું બીજાઓનું કલ્યાણ થશે. આપણને જોઈને બીજા કોપી કરશે.

॥ ઓમશાંતિ ॥

મૂલ્યનિષ્ઠ શિક્ષકની પ્રથમ ઓળખ

બ્ર.કુ. અનિલ, સુરત

શિક્ષક ક્યારેય સામાન્ય હોતો નથી. પછી ભલે તે કોઈપણ શાળાનો કેમ ન હોય. પ્રાથમિક શાળાનો શિક્ષક જ સમગ્ર ઈમારતનો પાયો બની શકવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. આપણા ડો. રાધાકૃષ્ણનના જીવનનો પ્રસંગ છે. રાધાકૃષ્ણનજી એક સમયે સરમુખત્યારશાહી રશિયામાં એમ્બેસેડર હતા ત્યારની ઘટના છે. રશિયાનો શાસક આપણા રાધાકૃષ્ણન સાથે મીટીંગ કરવાનું ટાળ્યા કરે. મુલાકાત માંગો તો પણ આપે નહિ. એવામાં એક વખત મોસ્કોમાં બંને ભેગા થઈ ગયા. રશિયાના સરમુખત્યાર રાધાકૃષ્ણનને મળ્યા. હાથ મેળવ્યા. બંનેએ થોડીવાર વાતો કરી, ત્યાંજ સરમુખત્યાર બોલ્યો, ‘મને અહીંથી જલદી લઈ જાવ, આ વ્યક્તિને સ્પર્શ કરતાં જ મારા વિચારોમાં ફેરફાર થવા માંડે છે. આ માણસ મારી સાથે વધારે સમય રહેશે તો મારા સમગ્ર વિચારોમાં પરિવર્તન આવી જશે.’ આ છે શિક્ષકમાં રહેલી શક્તિની ઓળખ અને આ શક્તિ આપણા સૌમાં પડેલી છે. જરૂર છે એને જાગૃત કરવાની.

શિક્ષક પ્રજ્ઞાવાન હોવો જોઈએ. અર્થાત્ બુદ્ધિમાન હોવો જોઈએ. બુદ્ધિ ક્યાંથી મળે? પુસ્તકો વાંચવાથી મળે? શાસ્ત્રોના વાંચનથી મળે? બુદ્ધિ આપનારું તત્ત્વ શું છે? શ્રીકૃષ્ણએ અર્જુનને ઉપદેશ આપતાં કહ્યું છે કે હે, અર્જુન મને ભજે એને હું વખાણતો નથી. મને જે ભજે એને સુખ-વિદ્યા નથી આપતો. પણ મને જે ભજશે એને હું એક જ વસ્તુ આપું છું. જે મારી સાથે જોડાયેલો હશે અને નિરંતર મને ભજતો હશે, એને હું બીજી કોઈ સુવિદ્યા નથી આપતો. હે અર્જુન એને હું કેવળ બુદ્ધિયોગ આપું છું. આ બુદ્ધિયોગનો દીવો

પ્રગટેલો હોવો જોઈએ. સદાચારની જ્યોત પ્રજ્વલિત રહેવી જોઈએ. શિક્ષક એ કોઈ દિવસ નિવૃત્ત ન થઈ શકે. એનાથી નિવૃત્ત થવાય? સરકારી નિયમ પ્રમાણે ભલે નિવૃત્ત થતો હોય એ એક વાત જુદી છે. પરંતુ પ્રજ્ઞાવાન શિક્ષક કોઈ દિવસ નિવૃત્ત ન થઈ શકે. એની બુદ્ધિ નિરંતર વહ્યા જ કરતી હોય છે.

જે શિક્ષકની પ્રજ્ઞા અર્થાત્ બુદ્ધિ નિરંતર વહેતી રહેતી હોય એ શિક્ષક સદા પ્રસન્નચિત્ત અવશ્ય રહેતો હોય છે. એવો શિક્ષક પોતાનું શિક્ષણકાર્ય પ્રસન્નતાપૂર્વક કરતો રહેશે. જે દિવસે શિક્ષક હસી પણ ન શકે એ દિવસે એણે રજા લઈ લેવી જોઈએ, પણ એકસાથે અનેક બાળકોની વિંદગીના એક મૂલ્યવાન દિવસને વેડફી નાંખવાનો એને કોઈ અધિકાર નથી. શિક્ષક તો કાયમ હસતો જ હોવો જોઈએ. જે કાર્ય તે કરે છે તે કાર્યમાં તેને પ્રસન્નતા - પ્રાણ પૂરવાના છે. પછી તો ઈશ્વરની કૃપાનું વાદળ વરસશે અને વસુંધરા પોતાની જવાબદારી સમજી ચૈતન્યના છોડને પ્રગટ કરશે, માટે શિક્ષક હંમેશા હસતો હોવો જોઈએ.

ઉપનિષદમાં લખ્યું છે કે, સાચો શિક્ષક એ જ છે જેની આંખોમાં, જેની વાણીમાં અને જેના ચહેરા પર પ્રસન્નતાનો નિત્ય છંટકાવ થયેલો હોય. શિક્ષકનું મસ્તક ક્યારેય ઝૂકી ન જવું જોઈએ. ક્યારેક કોઈ પરિસ્થિતિવશ જો ઝૂકાયું હોય તો પણ તે મસ્તક અણનમ રહેવું જોઈએ. ટાગોરે ગીતાંજલિમાં લખ્યું છે કે અમારું મસ્તક ગૌરવથી ઊંચું રહે અને આપણું જ્ઞાન ભયથી મુક્ત હોવું જોઈએ. શિક્ષક જ્યારે શિક્ષણ કાર્ય કરે તે વખતે

નિર્ભય હોવો જોઈએ. નિર્ભયતાપૂર્વક અપાતું શિક્ષણ વિદ્યાર્થીને પ્રસન્ન રાખી શકે. અને આ જ પ્રસન્નતા સાચા શિક્ષણ અને સાચા શિક્ષકનું પૂણ્ય છે. સાચા શિક્ષકની ઓળખ છે.

વિદ્યાર્થી જ્યારે શિક્ષક પાસે શિક્ષિત થાય છે ત્યારે યોગ્યજ્ઞ દ્વારા શિક્ષિતની સાથે દીક્ષિત પણ થાય છે. વિદ્યાર્થીની સાથે એનો સંયોગ બની જાય તો યોગ થાય અને ઉપનિષદનો ઋષિ જ્યારે રજા આપતો ત્યારે વિદ્યાર્થીને કહેતો કે કાલાંતરમાં કદાચ હું ન હોઉં, ત્યારે મારા કરતાં કોઈ તેજસ્વી તને મળે તો એનું માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત કરજે. જે ઉપનિષદકાળના દીક્ષાંત સમારંભો હતાં, તે ફરી લાવવાની જરૂર છે. એના મૂળને પકડીને નવા-નવા ફૂલો ખીલવવાની જરૂર છે.

એક સંતે સાચે જ શિક્ષક માટે કહ્યું છે કે, ‘જ્યાં સુધી દેશનો શિક્ષક કર્તવ્યનિષ્ઠ ન હોય ત્યાં સુધી ભાર વગરનું ભણતર શક્ય નથી. શિક્ષકે ધ્રુવ બનીને નીતિવાન, જ્ઞાનવાન, ચારિત્ર્યવાન

અને મૂલ્યવાન સૃષ્ટિનું સર્જન કરવાનું છે. બાળક જે દિવસે શાળાએ જવા માટે રડે ત્યારે સમજવું કે શિક્ષકે માતાનો દરજ્જો પ્રાપ્ત કરી લીધો છે. જે રીતે માતા પોતાના બાળકનું ગર્ભમાં જતન કરે છે, તે રીતે શિક્ષકે બાળકનું વર્ગમાં જતન કરવાનું છે. શિક્ષકમાત્ર પાઠ્ય પુસ્તકમાં જ ઘૂસી રહે તે ન ચાલે, એણે પુસ્તક જ નહિ. મસ્તક પણ ભણાવવું જોઈએ.’

સાચા અર્થમાં પરિણામલક્ષી ભણતરમાંથી વિદ્યાર્થીને સાથે સાથે પ્રમાણિકતા, પ્રકાશ, પ્રેરણા અને પ્રગતિનાં પાઠો પણ શિક્ષક ભણાવે ત્યારે શિક્ષક પ્રજ્ઞાવાન, પ્રસન્નવદન શિક્ષકની પ્રથમ ઓળખ બને છે.

મિત્રો આપણા દેશમાં વિદ્યાર્થીઓને એવા આદર્શ શિક્ષકો મળતા રહે, વિદ્યાર્થીઓ પણ શિક્ષિતની સાથે દીક્ષિત બનતા રહે એવી શુભ ભાવના અને શુભકામના સાથે..

॥ ઓમશાંતિ ॥

- મનસા સેવા કરવા માટે સર્વના પ્રત્યે શ્રેષ્ઠ અને નિઃસ્વાર્થ સંકલ્પ હોય. સદા પર-ઉપરકારની ભાવના હોય. અપકારી પર પણ ઉપકારની શ્રેષ્ઠ શક્તિ હોય. સદા દાતાપણાની ભાવના હોય. સદા સ્વપરિવર્તન, સ્વના શ્રેષ્ઠ કર્મો દ્વારા બીજાઓને શ્રેષ્ઠ કર્મ કરવાની પ્રેરણા આપનાર હોય.
- મનસા સેવા માટે તપસ્વીમૂર્ત બનો. તપસ્વીરૂપની દૃષ્ટિપણ સેવા કરે છે. એનો શાંતસ્વરૂપ ચહેરો પણ સેવા કરે છે. તપસ્વીમૂર્તના દર્શન માત્રથી પણ પ્રાપ્તિની અનુભૂતિ થાય છે.

(પેજ નં. 32 અનુસંધાન)... પ્રસંગ પરિમલ

કોઈપણ ઘટના યા પરિણામ આપણા હાથમાં નથી. પણ આપણે તેને કેવી રીતે ઉકેલીએ છીએ તે આપણા હાથમાં છે. બસ જરૂર છે એ વાતને સાચી રીતે સમજવાની. આપ તમારી ચિંતાઓ છોડી દો. જેટલો સમય આપ તનાવ તમારી પાસે રાખશો, એટલો જ એના ભારનો અનુભવ વધતો જશે. આ ચિંતા પાછળથી તનાવનું કારણ બની જશે અને ઘણી પરેશાનીઓ જન્માવશે.

॥ ઓમશાંતિ ॥

દિવ્યદર્શન

દિવ્ય અલૌકિક જન્માષ્ટમી

બ્ર.કુ. નંદિની, સુખશાંતિ ભવન, મણિનગર, અમદાવાદ.

ગીત - મોહન કે મુખ પર બંસરી,
રાધા કે મન કી પુકાર...

પથ્થર કે માટીની મૂર્તિ પણ મનમોહક અને
ચિત્તચોર બની જાય છે.

સમગ્ર ભારતભરમાં શ્રીકૃષ્ણના જન્મોત્સવને ઘણા ધામધૂમ અને ભક્તિભાવથી ઉજવવામાં આવે છે. શ્રીકૃષ્ણનું નામ સ્મૃતિમાં આવતા નજરની સામે કોમળ હોઠો પર મધુર હાસ્ય સાથે વાંસળી વગાડતા હોય, મોર-મુગટધારી, પિતાંબરધારી એવી દિવ્ય પ્રતિમાની ઝલક આવી જાય છે. સંસારની દરેક મા પોતાનું બાળક જે તેમની આંખોનો તારો અને દિલનો દુલારો છે. તેને શ્રીકૃષ્ણના બાળપણ સાથે સરખાવીને સ્વયંના સંતાનને શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપે જોવાનો મનોમન પ્રયત્ન કરે છે. કૃષ્ણ ભક્તગણ પણ શ્રીકૃષ્ણને સુંદર, મનમોહન, ચિત્તચોર, મુરલી મનોહર, કાના, માખણચોર વગેરે નામોથી યાદ કરે છે. ખરેખર શ્રીકૃષ્ણનું અપ્રતિમ અલૌકિક સૌંદર્ય ચિત્તને ચોરી જ લે છે. આજકાલ જન્માષ્ટમી મહોત્સવના દિવસો દરમિયાન શાળાઓમાં વિવિધ આયોજનોમાં કે ઘર, સોસાયટી, મોહલ્લાના ઉત્સવોમાં બાળકને મોરમુકુટ પહેરાવી, કૃષ્ણના વાઘા પહેરાવી, શણગાર કરી હાથમાં મુરલી આપે છે. તે સમયે આપણા સૌના માનસપટલ પર તે બાળકનું નામ, સ્વરૂપ, તેનું ઘર, પરિવાર આ બધું થોડી ઢાણો માટે ભૂલીને શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યે વધુ આકર્ષિત થઈએ છીએ. બાહ્ય સુંદરતા તો આજે પણ ઘણાં લોકોમાં જોવા મળે છે પરંતુ શ્રીકૃષ્ણ સર્વગુણ સંપન્ન, 16 કળા સંપૂર્ણ, સંપૂર્ણ નિર્વિકારી, મર્યાદા પુરુષોત્તમ હતાં. તેવા અનુપમ અલૌકિક સૌંદર્ય તથા દિવ્ય ગુણોના લીધે કૃષ્ણની

આજે કૃષ્ણની આરતી કરતાં મનુષ્ય ભાવ-વિભોર થઈ જઈ કૃષ્ણ અર્પણમ્ કઠીને શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિ પાસે સ્વેચ્છાએ ધન વ્યોછાવર કરે છે. આમ તો સંસારમાં રીત-રિવાજ છે કે, વડીલો અને મોટાઓની સામે તેમનાથી નાની ઉંમરના બાળકો માથું નમાવી પગે લાગે. પરંતુ શ્રીકૃષ્ણનો જન્મ થતાં જ સૌ કોઈ માતાઓ, ભાઈઓ, વૃદ્ધો, બાળકો અને મહાત્માઓ પણ નમસ્કાર કરે છે કે સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કરે છે. ક્યારેય આપણને તેવો વિચાર આવે છે ખરો કે, શ્રીકૃષ્ણ જન્મથી જ આટલા મહાન કેવી રીતે બન્યા? સંસારમાં જો કોઈ રૂપરૂપના અંબારસમ હોય તો લોકો એમ કહે છે કે, ભગવાને સ્વયં નિરાંતની પળોમાં વિશેષ સમય આપીને આ રચના રચી છે. કોઈ એમ કહે કે, વિધિએ ઘડ્યાં છે. કોઈ વળી એમ પણ કહે બ્રહ્મા કે વિશ્વકર્માએ તેમની કળા-કારીગરીનો ઉપયોગ આ મૂર્તિમાં ઘડ્યાં છે. કોઈ વળી એમ પણ કહે બ્રહ્મા કે વિશ્વકર્માએ તેમની કળા-કારીગરીનો ઉપયોગ આ મૂર્તિમાં ઘડવામાં કર્યો છે. એટલે કે શ્રીકૃષ્ણ એ ભગવાનની સર્વોત્તમ રચના છે. કોઈ સુંદર બાળકને જોઈએ તો તેના પિતા કોણ છે? તેમ યાદ અપાવે. કોઈ સુંદર કૃતિને જોઈ તે કર્તાની યાદ આવે. પરંતુ શ્રીકૃષ્ણની છબી, મૂર્તિ જોતા તેમની રચના કરનાર રચયિતા સ્વયં પરમપિતા શિવ પરમાત્માની યાદ આવે છે ખરા? ખરેખર આજે શ્રીકૃષ્ણની મહાનતાને ન ઓળખવાને કારણે ભારતવાસીઓ પોતાના પૂજ્ય

દેવતાઓ પર મિથ્યા કલંક લગાવ્યા છે. જેમ કે, શ્રીકૃષ્ણને 16108 રાણીઓ હતી. કૃષ્ણ ઘરે-ઘરે ૧૪ માખણ ચોરતા હતાં. કાનાએ ગોપીઓનાં ચીરહરણ કર્યાં. શ્રીકૃષ્ણે મહાભારતનું યુદ્ધ કરાવ્યું વગેરે... વગેરે... આવા મિથ્યા આરોપો લગાવી શ્રીકૃષ્ણની ગરિમાને ઝાંખી પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

આ પાવનપર્વ પર શ્રીકૃષ્ણના ભક્તો તેમના ચરિત્રોને યાદ કરી, તે ચરિત્રોની ઝાંખીઓ - રથ તૈયાર કરી, શણગારીને સમગ્ર નગર કે ગામમાં શોભાયાત્રાના સ્વરૂપે ફેરવવામાં આવે છે. પરંતુ સૌ કોઈને એવો વિચાર સુદ્ધા નથી આવતો કે આવું દિવ્ય જીવન શેના કારણે કે શેના આધારે બન્યું હશે? ઝાંખીઓને નિહાળીને આપણે સૌએ સ્વયંની અંદર ઝાંખવું (જોવું કે દર્શન કરવું) જોઈએ કે જે શ્રીકૃષ્ણનું આજે હું ગાયન-પૂજન કરું છું તે શ્રીકૃષ્ણના જેવા સદ્ગુણો મારામાં કેટલા ટકા આવ્યા છે?

કહેવતમાં કહ્યું કે, જ્ઞાન દ્વારા નર નારાયણનું અને નારી શ્રીલક્ષ્મીનું પદ મેળવી શકે છે. પરંતુ આજે લોકોને એ ખબર નથી કે શ્રીકૃષ્ણે દેવ પદ કેવી રીતે મેળવ્યું હતું? શું રાજ્ય કે ધન-દાન્યનું દાન-પુણ્ય કરવાથી, યજ્ઞ કરવાથી, યુદ્ધ કરી શત્રુને પરાજીત કરી મેળવી શકાય છે? શ્રીકૃષ્ણે જે રાજ્ય-ભાગ્ય કે ધન-ભાગ્ય પ્રાપ્ત કર્યું તે કોઈ સાધારણ, વિનાશી ન હતું પરંતુ અલૌકિક, અખંડ, સમૃદ્ધ અને પવિત્ર હતું. તેથી અન્ય રાજા-મહારાજાઓ પણ કૃષ્ણની પૂજા અને ભક્તિ કરે છે. કૃષ્ણે પ્રજાપિતા બ્રહ્માના સ્વરૂપે ઈશ્વરીય જ્ઞાન જીવનમાં ધારણ કરી જ્ઞાનચજ્ઞની રચના કરી. તેમણે પોતાનું સર્વસ્વ તન, મન, ધન, જન, સમય, શક્તિ સર્વ સંપૂર્ણ ઈશ્વર અર્થ અર્પણ કરી દીધું. પોતાનું જીવન મનુષ્યની ઈશ્વરીય

સેવામાં અને પરમાત્મ સંદેશ આપવામાં વ્યતીત કર્યું.

આજે લોકો જન્માષ્ટમી ઉત્સવમાં મંદિરોમાં, ભવનો પર રોશની કરી પ્રકાશ કરે છે, પરંતુ આજે માનવજીવનમાં આત્મા રૂપી દીપક તો બુઝાયેલો જ છે. આજે ફક્ત બહારથી રોશની કરે છે પણ દીવા તળે અંધારું. તેમ જીવનમાં કૃષ્ણની ભાવથી ભક્તિ તો કરી પણ, અજ્ઞાનતા અંધકારમાં વિકારો છુપાઈને ઘર કરી ગયાં છે. હવે આવશ્યકતા છે નવચેતનાની, સ્વયંના જીવનમાં નવનિર્માણની, પ્રાણમાં નવ પ્રાણ સંચાર કરવાની, ગૃહસ્થ જીવનમાં નવાં વિદિ-વિદ્યાન અપનાવવાની, નવા-ઉજ્જવળ તથા ઉચ્ચ વિચારો દ્વારા જીવનમાં ઉર્મગ-ઉત્સાહના તરંગો પેદા કરવાની. વર્તમાન સમય જ કળિયુગના અંત અને સ્વર્ણમ યુગના આદિનો સંગમ સમય છે. ત્યારે પરમપિતા પરમાત્મા શિવ, પ્રજાપિતા બ્રહ્માના તનમાં અવતરિત થઈ પુનઃ ગીતાજ્ઞાન અને રાજયોગની શિક્ષા આપી રહ્યાં છે. હવે નિકટના ભવિષ્યમાં શ્રીકૃષ્ણનું સાચું દૈવી રાજ્ય આવશે. તેથી દેશ-વિદેશવાસીઓ હવે કળિયુગના અંતિમ સમયમાં પરમાત્મા દ્વારા સાચું ગીતાનું જ્ઞાનને સાંભળી, રાજયોગી બની પોતાનાં જીવનમાં દિવ્યતા, શ્રેષ્ઠતા અને દૈવીગુણોને ધારણ કરીએ, તો ભવિષ્યમાં આવનારી સ્વર્ણમ સૃષ્ટિમાં ચૈતન્ય શ્રીકૃષ્ણની સાથેનું જીવન ધન્ય ધન્ય બનાવી શકાશે. એવી આ શુભ જન્માષ્ટમીના પર્વની આપ સૌ આત્માઓને ખૂબ-ખૂબ વધાઈ...

ગીત - વૃંદાવન કા કૃષ્ણ કનૈયા,

સખકી આંખો કા તારા..

મન હી મન કર્યો જલે રાધિકા,

મોહન તો હૈ સખકા પ્યારા...

॥ ઓમશાંતિ ॥

કંઈક તો વિચારો

બ્ર.કુ. નીતાબેન, પાટણ

વર્તમાન સમયે દુનિયા પાંચ વિકારોની આગમાં સળગી રહી છે. શેકાઈ રહી છે, કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, અભિમાન જેવા વિકારોએ માઝા મૂકી દીધી છે. દરેક વિકાર કુલ ફોર્સમાં કામ કરી રહ્યા છે. આ આગમાં આપણે સહુ તેના ભોગ બની રહ્યા છીએ. છતાં પણ ચેતતા નથી. વિકારોની ગરમીથી બચવા માટે કોઈપણ એરકન્ડિશન બની છે ખરા? એક એક વિકારની ગરમી એટલી બધી છે કે બાળીને ખાખ કરી રહ્યા છે. એમાં પણ કામ વિકારનો અગ્નિ તો મોટા પાયે માથું ઉચકી બેઠો છે.

વર્તમાન સમયે આપણે સૌ જાણીએ છીએ કે દુનિયાનું વાતાવરણ એટલું બધું ખરાબ થઈ રહ્યું છે. આપણે સાંભળી ન શકીએ એવું સાંભળવું પડે છે. જોઈ ન શકાય એવા દૃશ્યો જોવા મળે છે. આપણે સૌ એ વિચાર કરવાની જરૂર છે. કે આ આગને કેવી રીતે હોલવી શકીએ. આ બધા પ્રશ્નો આપણને હચમચાવી નથી જતા? રોજબરોજ બનતા ખરાબ પ્રસંગો માનવતાને ભૂલીને હેવાનિયત તરફ આગળ વધી રહ્યો છે. આજનો માનવ હેવાન બની ગયો છે. દૃષ્ટિની કમજોરી આવે, આંખમાં મોતિયો આવે તો ઓપરેશન કરીને દ્રષ્ટિને ઠીક કરી શકાય છે. પરંતુ દૃષ્ટિમાં વિકારો હોય તો તેનું ઓપરેશન કઈ રીતે કરી શકાય? કેટલીયે માસુમ બાળકી કૂલને હેવાનિયત કચડી રહી છે. ઘરોમાં મા-બેટી પણ સુરક્ષિત નથી. શાળામાં વિદ્યાર્થીનીઓ પણ સુરક્ષિત નથી. ગુરુ-શિષ્યના સંબંધને પણ ગંદી નજર લાગી છે. એક દીકરો પણ પોતાની મા સાથે ખરાબ કામ કરતા વિચાર કરતો નથી આવા સમાચારો

આપણા અંતરાત્માને દુઃખી નથી કરતા? શું આપણે પણ ધૃતરાષ્ટ્રની જેમ બધું જોયા કરવાનું છે? હવે તો હદ થઈ ગઈ છે. હવે તો જાગવાની જરૂર છે. વિકારોનો કાળો કાંબળો છોડી પવિત્રતાનો ઘોળો ઘાબળો ઓઢવાની જરૂર છે. વિકારોની સળગતી આગને હોલવવા માટે શીતળ જળ એકમાત્ર પવિત્રતા છે. જ્યારે પણ સમાજમાં આવા કંઈ ખરાબ કૃત્ય સામે આવે છે ત્યારે આપણે સૌ સોશિયલ મીડિયા દ્વારા, વિરોધ કરીને સમાજને જાગૃત કરવા માટે મહેનત કરીએ છીએ. બધાનો એક જ સૂર ઊઠે છે કે બળાત્કારીઓને ફાંસી આપો. પરંતુ આવા લોકો હજુ સુધી સુરક્ષિત છે. સજાની સોય એમને કશું જ ગુસ્સાન કરી શકી નથી. સમાજમાં બદનામીનો ભોગ એ બાળાઓ બને છે. આપણે સૌએ જાગૃત થવાની જરૂર છે. જે લોકો આવા કાર્યમાં સહભાગી છે. એટલા માટે આ લોકો પણ નક્કી કરે કે જીવનમાં ક્યારેય પણ આવું ખરાબ કામ કરીશ નહીં. આપણા પરિવારજનોને પણ આવી પ્રતિજ્ઞા કરાવીને ખરાબ કામ કરતા અટકાવવાનો પ્રયાસ કરીએ. આપણે આવો સકારાત્મક પ્રયાસ કરીશું તો ચોક્કસ પરિવર્તનની આશાનું કિરણ નજરે આવશે.

દિવસે દિવસે આ કામ વિકારની આગ દુનિયાને બાળીને ખાખ કરી દીધી છે. હજુ પણ આપણે નહીં જાગીએ તો જે પણ બહેનો સાથે ખરાબ કૃત્ય થાય છે તેને પરિવાર સમાજ કે કોઈપણ ડરના કારણે છુપાવો નહીં. ઘરના જ લોકો ગુનેગાર હોય તો પણ તેમને બહાર કાઢો, વિરોધ કરી મદદરૂપ બનો. તો દુનિયામાં આ જ

રીતે ચાલશે તો દુનિયાનું શું થશે? સમાજમાં બહેનો માટે જેટલું સન્માન હતું. વર્તમાન સમય આપણે સૌ જાણીએ છીએ જે વડીલોમાં અને બહેનોની રક્ષણ કરવાની જવાબદારી છે. એ જ રક્ષકો જ્યારે ભક્ષક બને છે ત્યારે આ દુનિયાને કોણ બચાવશે?

આપણે સૌ જાગૃત થઈને પીડિતો માટે મદદની વહારે આવવાની જરૂર છે. ક્યારેક બાળપણ જ આ હવસનો શિકાર બની જાય છે તો ક્યારેક કુમારીઓ, નવોઢા, તો ક્યારેક ઘરના જ ગુનેગાર હોય તો પણ તેમને બહાર કાઢો અને વિરોધ કરી મદદરૂપ બનો. તો દુનિયામાં આ જ રીતે ચાલશે તો દુનિયાનું શું થશે? સમાજમાં બહેનો માટે જેટલું સન્માન હતું. વર્તમાન સમય આપણે સૌ જાણીએ છીએ જે વડીલોમાં અને બહેનોની રક્ષણ કરવાની જવાબદારી છે, એ જ રક્ષકો જ્યારે ભક્ષક બને છે ત્યારે આ દુનિયાને કોણ બચાવશે? આપણે સૌ જાગૃત થઈને પીડિતો માટે મદદની વહારે આવવાની જરૂર છે ક્યારેક બાળપણ જ આ હવસનો શિકાર બની જાય છે તો ક્યારેક કુમારીઓ, નવોઢા, તો ક્યારેક ઘરના વડીલો પણ રાક્ષસની પકડમાં આવી જાય છે ત્યારે આપણું માથું શરમથી ઝૂકી જાય છે, ‘ખૂબ ખરાબ થયું’, ‘ઘણું ખોટું થયું’, ‘આવું ન થવું જોઈએ’, ‘દોષિતોનો દંડિત કરો’, ‘બળાત્કારીઓને ફાંસી આપો’ જેવા અનેક સૂર નીકળે છે. પણ આ સૂર વિકારોના સૂમસામ જંગલમાં ક્યાંય દબાઈ જાય છે અને આપણે ફરી પાછા આવા ખરાબ સમાચારો વારંવાર સાંભળતા રહીએ છે.

ઘણીવાર કોઈ કોઈ લોકો માત્રને માત્ર તમાશો જોઈને અનેક લોકોને બેઆબરૂ થતા જુએ છે. દૃતરાષ્ટ્રની જેમ કશું જ કરી શકતા નથી. રોજબરોજ આવી અનેક દ્રૌપદીની લાજ લૂંટાઈ

રહી છે. અનેક દ્રૌપદીઓ પોકારી રહી છે. પોતાની લાજની રક્ષા માટે ક્યારેક તો પતિ પણ પત્નીની લાજ બચાવવા મદદ કરતા નથી. ઘણા એટલા ખરાબ કામો સમાજમાં થઈ રહ્યા છે. જે લખવામાં કલમ પણ ચાલતી નથી. થોડા પૈસા ખાતર પતિ-પત્નીના શરીરનો સોદો કરે. થોડા પૈસા ખાતર આટલું ખરાબ? ક્યારેક તો બહેનો પોતે જ પૈસા કમાવવા માટે શોર્ટકટ સમજીને પવિત્ર જીવનનો ખરાબ કામ માટે ઉપયોગ કરે છે.

જો સમાજમાં આ બધું આમ જ ચાલતું રહેશે તો આ દુનિયા ક્યાં જઈને અટકશે? વિકારોની અગ્નિની જ્વાળાઓ એટલે બધી મોટી સળગી રહી છે કે હવે તો આ આગ પૂરા વિશ્વને ખાખ કરી દેશે. આપણે સૌએ આ આગને રોકવા માટે આગળ આવવું પડશે. આપણે ક્યારેય પણ ન વિચારીએ આપણા ઘરમાં તો કશું નથી થયું? પરંતુ પડોશીના ઝૂંપડાની આગ જોઈને ડોન્ટ કેર કરવાની જરૂર નથી. આ આગ ફેલાતી ફેલાતી આપણા ઘર સુધી પણ આવે તે પહેલાં જ તેને પવિત્રતાના શીતળ જળ દ્વારા હોલવી દઈએ.

ઘણીવાર આપણે લાચાર અવસ્થામાં એવું કહેતા હોઈએ છીએ આપણે શું કરી શકીએ? કાયદો કાયદાનું કામ કરે, આવું ન થવું જોઈએ આવા ઢીલાઢાલા ઉદગારો સાથે અને વિરોધના સૂરનું સુરસુરિયું કરી દઈએ છીએ અથવા તો આપણે એ રાહ નથી જોતા કે આગ સળગતી ઝડપથી આપણા પગ સુધી આવે ત્યારે જ આપણે કંઈક એક્શન લેવાના છીએ. હવે તો હદ થઈ ગઈ, હવે જાગવાની જરૂર છે, હવે તો બહાનાના સૂર છોડીને જાગીએ અને પવિત્રતાના જળથી વિકારોની આગને ઓલવી દઈએ.

ક્યાંક આગ લાગી હોય તો તેને હોલવવા માટે જેના હાથમાં જે હોય તે દ્વારા પ્રયાસ કરવામાં

આવે છે. ડોલ ભરીને પાણી ન નાખી શકે તો કંઈ નહીં એક ગ્લાસ હાથમાં હોય તો પણ એટલા પાણીથી પણ આગને હોલવવા પ્રયાસ કરીએ છીએ. આપણે સૌએ વિકારોની આગને હોલવવા માટે આવી જ રીતે જેનાથી જેટલો બને તેટલો પ્રયાસ કરવાની જરૂર છે. એમાં માત્ર પુરુષો જ નહીં સ્ત્રીઓએ પણ આ આગ હોલવવા માટે પવિત્ર જળની જરૂર છે ઝડપથી બધાના જીવનમાં પહોંચી નુકસાન કરે તે પહેલાં આ રાક્ષસને ભસ્મ કરીએ. આપણે આપણી સંસ્કૃતિને યાદ કરીએ જે પવિત્ર દેવી-દેવતાઓની આપણે પૂજા કરીએ છીએ. આપણે સૌ પણ એ જ પવિત્ર કુળના છીએ અને આજે સંસ્કારોને નેવે મૂકીને મનમાં આવે તે કામ કરી લઈએ, એ ક્યા સંસ્કાર છે? આપણી સંસ્કૃતિના સંસ્કારોને લખિત કરીએ છીએ. જે દેશમાં કન્યાઓનું પૂજન થાય છે. એ જ પવિત્ર ભૂમિ પર આવી અનેક કુમારીના શિયળ લૂંટાઈ રહ્યા છે. ઢિક્કાર છે આજના આવા પૌરુષત્વ અને વડીલોને જે બહેન-દીકરીઓની રક્ષા કરવાના બદલે પોતે જ ભક્ષક બને લાજ લૂંટી રહ્યા છે.

દરેકની આંખોમાં વાસનાનું ભૂત સવાર છે. આ ભૂતની કાઢવાનો એક જ ઉપાય છે. પરમપિતા પરમાત્મા ભૂતનાથ છે. ભૂતનાથ આવીને આપણા સૌની અંદર રહેલા પાંચ વિકારોને દૂર કરવા માટે એક માત્ર ઉપાય બતાવે છે. કે આપણે સૌ પવિત્ર આત્મા છીએ. એક પિતાના સંતાન છીએ વિશ્વ આપણો પરિવાર છે આપણે સૌ એકબીજા માટે શુદ્ધ ભાવ શુદ્ધ વ્યવહાર, શુદ્ધ દૃષ્ટિ અને શુભ રાખવાની જરૂર છે. વર્તમાન સમાજમાં એક બીજી સમસ્યા માથું ઉચકી રહી છે. શાદીશુદા પરિવારોમાં પણ આ વિકારની દૃષ્ટિના કારણે એકથી વધુ લોકો સાથે અનૈતિક સંબંધ રાખીને સમાજ વ્યવસ્થાને ખોખળી કરી રહ્યા છે.

આપણે વિચાર કરીએ કે જ્યારે આખા વિશ્વમાં આટલી આગ લાગી હોય ત્યારે આપણા પવિત્ર વિચારોથી આ વાસનાની આગ ઓલવીએ ખરા? એકવાર જંગલમાં આગ લાગી ત્યારે જે ઝાડ ઉપર પક્ષીઓના માળા બધાં જ પક્ષીઓ પણ એ ઝાડની છોડીને જંગલથી દૂર જવા લાગ્યા. એક પક્ષી ઉડતું ઉડતું બાજુમાં આવેલા તળાવમાંથી નાનકડી ચાંચમાં પાણી ભરીને સળગતા ઝાડ ઉપર નાખવાનો પ્રયાસ કરતું હતું. તે જોઈને બીજા અનેક પક્ષીઓ તેને રોકવાની કોશિશ કરવા લાગ્યા કહ્યું કે આટલી મોટી જંગલની આગ આટલી નાનકડી ચાંચના પાણીથી આગ હોલવાશે ખરા? પરંતુ પક્ષીના સુંદર જવાબથી આપણે સૌએ પણ શિક્ષા લેવાની જરૂર છે. પક્ષીએ કહ્યું કે, ‘આટલા થોડા પાણીથી જંગલની આગ ભલે ન બુઝાઈ શકે, પરંતુ જ્યારે આ જંગલનો ઇતિહાસ લખાશે ત્યારે મારું નામ આગ લગાવવામાં નહીં પરંતુ આગ હોલવવામાં હશે.

॥ ઓમશાંતિ ॥

(પેજ નં. 20નું અનુસંધાન)..જવાબદારી સંભાળો જવાબદારી રહે છે કે પરમાત્માનું નામ રોશન કઈ રીતે કરીએ? આપણે સ્વયંના અસલી સ્વરૂપને ઓળખવું, પરમાત્માના યથાર્થ શરીરને ઓળખવું અને એ ઓળખાણના આધારે શ્રેષ્ઠ કર્મ કરીને પરમાત્માનું નામ રોશન કરીએ. આ સૌથી મોટી જવાબદારી છે. બીજને પાણી આપવું એ વૃક્ષને પાણી આપવા બરાબર છે. એટલે મનમાં કદી જવાબદારી સંભાળવા માટે ગભરાવવું નહીં. જવાબદારી નિભાવવાથી મનમાં એની મેળે જ શક્તિ, હિંમત તથા ઉમંગ આવશે અને ઈશ્વરની મદદ અવશ્ય પ્રાપ્ત થશે. આજ સ્વ પરિવર્તનમાંથી વિશ્વ પરિવર્તન કરવાનો આધાર છે.

॥ ઓમશાંતિ ॥

પ્રસંગ પરિમલ

સ્વ-હિત છે, તો પર-હિત છે

એકવારની વાત છે. એક બહુ પુણ્ય કરનાર વ્યક્તિ પોતાના પરિવાર સાથે તીર્થયાત્રાએ નીકળ્યો. કેટલાય માર્ગલો દૂર ગયા પછી પૂરા પરિવારને તરસ લાગી. જેઠ મહિનો હતો. આસપાસ ક્યાંય પાણી દેખાતું નહોતું. એનાં બાળકો તરસથી વ્યાકુળ બન્યાં. એને સમજાતું નહોતું કે તે શું કરે. એમની પાસે જેટલું પાણી હતું તે ખલાસ થઈ ગયું હતું. એક સમય એવો આવ્યો કે એને ભગવાનને પ્રાર્થના કરવી પડી ‘હે પ્રભુ! હવે આપજ કંઈક કરો.’

એટલામાં થોડે દૂર એક સાધુ તપ કરતો જોવામાં આવ્યો. વ્યક્તિએ એ સાધુને જઈને પોતાની સમસ્યા જણાવી. સાધુ બોલ્યા, અહીંથી એક માર્ગલ દૂર એક નાનું ઝરણું વહે છે જાઓ ત્યાંથી પામી લાવીને તૃષા તૃપ્ત કરો.

સાધુની આ વાત સાંભળીને તેને પ્રસન્નતા થઈ. એણે સાધુને ધન્યવાદ આપ્યા. પત્ની તથા બાળકોની નાજુક સ્થિતિ હોવાને કારણે એમને ત્યાં રોકાઈ જવાનું કહ્યું અને સ્વયં પાણી લેવા માટે ગયો. જ્યારે તે ઝરણામાંથી પાણી લઈને પાછો ફરી રહ્યો હતો ત્યાં રસ્તામાં પાંચ તરસ્યા આદમી મળ્યા. એ પુણ્યાત્મા પાંચેયની તરસ જોઈ ના શક્યો. પોતે લાવેલું બધું પાણી એમને આપી દીધું. જ્યારે તે બીજીવાર પાણી લઈને આવી રહ્યો હતો બીજા પાંચ તરસ્યા આદમી મળ્યા. પુણ્ય આત્માએ ફરી એમનું બધું પાણી પીવડાવી દીધું. આ ઘટના વારંવાર થઈ રહી હતી અને ઘણો સમય વીતી ગયો પણ તે આવ્યો નહીં એટલે સાધુ એની તરફ ચાલી નીકળ્યો. વારંવાર એનાં પુણ્ય કાર્યો જોઈને સાધુ બોલ્યો. હે પુણ્ય આત્મા, તમે વારંવાર

પોતાની ડોલ ભરીને લાવો છો પણ તમને એનાથી શો લાભ મળ્યો? પુણ્ય આત્માએ કહ્યું, મને શું મળ્યું કે શું ના મળ્યું એના વિશે હું કદી વિચારતો નથી પણ મેં મારો સ્વાર્થ છોડીને ધર્મ નિભાવ્યો. સાધુ બોલ્યો આવો ધર્મ નિભાવવાનો શો ફાયદો? જ્યારે તમારાં બાળકો અને પરિવાર જીવિત ના બચે? તમે તમારો ધર્મ આ રીતે પણ નિભાવી શકો છો જેવો મેં નિભાવ્યો.

પુણ્ય આત્માએ પૂછ્યું કઈ રીતે મહારાજ? મેં તમને ઝરણાંમાંથી પાણી લઈ આવવાને બદલે ઝરણાનો રસ્તો બતાવ્યો. તમારે પણ તરસ્યા લોકોને ઝરણાનો રસ્તો બતાવવો હતો ને? જેથી તમારી તરસ તૃપ્ત થાત અને એ સૌની તરસ પણ તૃપ્ત થાય. પછી કોઈને ડોલ ખાલી કરીને આપવાની જરૂર નહીં. આટલું કહીને સાધુ અંતર્ધ્યાન થઈ ગયા. પુણ્ય આત્માને સર્વ કાંઈ સમજમાં આવી ગયું.

સમજવા માટે અનુભવ જરૂરી

એક બાદશાહ પોતાના ફૂતરાની સાથે નાવમાં મુસાફરી કરી રહ્યો હતો. ફૂતરાએ કદી નાવમાં સફર કરી નહોતી એટલે તે પોતાને સહજ અનુભવતો ન હતો. તે ઉછળી રહ્યો હતો અને કોઈને નિરાંતથી બેસવા દેતો નહોતો. નાવિક એના ઉછળવાથી નારાજ હતો તેને ડર હતો કે આ રીતે તો નાવ ડૂબી જશે. આવી સ્થિતિ જોઈને બાદશાહ પણ ગુસ્સામાં હતા, પણ ફૂતરાને સુધારવાનો કોઈ ઉપાય એને જડતો નહોતો. નાવમાં બેઠેલા તત્ત્વચિંતકથી રહેવાયું નહીં. તે બાદશાહની પાસે ગયો અને બોલ્યો, સરકાર! આપ રજા આપો તો આ ફૂતરાને ખિલાડી બનાવી શકું છું. બાદશાહે તરત જ રજા આપી દીધી.

તત્ત્વચિંતકે મુસાફરોનો સહારો લીધો અને એ ફૂતરાને નાવમાંથી ઉઠાવીને નદીમાં ફેંકી દીધો. ફૂતરો તરત જ નાવના દોરડાને પકડવા લાગ્યો. હવે એને જીવવાનું અઘરું પડી રહ્યું હતું. થોડા સમય પછી તત્ત્વચિંતકે એને ખેંચીને નાવમાં ચઢાવી દીધો. તે ફૂતરો શાંતિથી જઈને એક ખૂણામાં બેસી ગયો. નાવના મુસાફરો સાથે બાદશાહને પણ ઘણું આશ્ચર્ય થયું. બાદશાહે તત્ત્વચિંતકને પૂછ્યું, આ ફૂતરો પાળેલી બિલાડી કેમ બની ગયો? તત્ત્વચિંતકે કહ્યું, સ્વયં તકલીફનો સ્વાદ ચાખ્યા સિવાય બીજાની તકલીફ સમજાતી નથી.

અસલ વારસ તે છે.

એક ભલા આદમીનું મૃત્યુ થઈ ગયું. લોકો અર્થી લઈને જવા માટે તૈયાર થયા ત્યારે એક આદમી આવ્યો અને અર્થીને એક ખૂણાથી પકડી લીધી. અને બોલ્યો, ‘મરનાર પાસે મારે પાંચ લાખ રૂપિયા લેવાના છે. પહેલાં મને પૈસા આપો. પછી અર્થી લઈ જવા દઈશ. હવે તમામ લોકો તમાશો જોઈ રહ્યા હતા. મોટા પુત્રોએ કહ્યું, ‘પિતાજીએ પોતે દેવાદાર છે એવી વાત જણાવી નથી. એટલે અમે નહીં આપીએ.’ જ્યારે ઘણો સમય વીતી ગયો, તો ઘરની સ્ત્રીઓ ત્યાં પહોંચી ગઈ. મરનારની એકલી પુત્રીએ કહ્યું, હું તે દેવું ચૂકવીશ. તેણીએ પોતાનાં ઘરેમાં વેચીને એ આદમીને પૈસા આપ્યા. હવે મારા પિતાની અંતિમ યાત્રાને રોકશો નહીં. મરનાર પાસેથી એણે જ પાંચ લાખ રૂપિયા વ્યાજે લીધા હતા. જે વ્યાજ સહિત એમને પરત કરવા ઈચ્છતો હતો. મરનારના વારસને તે જાણતો નહોતો એટલે એણે આ નાટક કર્યું. એને ખબર પડી કે એમની અસલ વારસદાર પુત્રી છે. દેવાદાર આવ્યો અને પાંચ લાખ રૂપિયા વ્યાજ સાથે મરનારની પુત્રીને આપ્યા. અને જતો રહ્યો. જતાં

જતાં એક વાત એ કહી ગયો. ‘પુત્રીઓને કદી પરાઈ ના સમજો.’

લાંબા સમય સુધી ના પકડો

એક દિવસની વાત છે. એક મનોવૈજ્ઞાનિક વિદ્યાર્થીઓને તનાવમુક્તિના ઉપાય બતાવી રહ્યા હતા. શિક્ષક પાણીનો ગ્લાસ ઉઠાવે છે. બધા વિદ્યાર્થી એ વિચારતા હતા કે શિક્ષક એ પૂછશે કે ગ્લાસ અડધો ખાલી છે કે ભરેલો. પણ શિક્ષક મહોદયે એના બદલે બીજો પ્રશ્ન પૂછ્યો ‘જે પાણીથી ભરેલો ગ્લાસ મેં પકડ્યો છે તે કેટલો ભારે છે?’ વિદ્યાર્થીઓએ ઉત્તર આપવાનું શરૂ કર્યું. કોઈએ કહ્યું થોડો, કોઈએ કહ્યું કદાચ અડધો લીટર કોઈકે કહ્યું કદાચ એક લીટર.

શિક્ષકે કહ્યું, ‘મારી નજરમાં આ ગ્લાસ કેટલો ભારે છે એ મહત્ત્વનું નથી. પણ આ ગ્લાસ કેટલા સમય સુધી પકડી રાખો છો તે મહત્ત્વનું છે. તેથી તે ગ્લાસ હલકો લાગશે. જો હું તેને એક કલાક સુધી પકડી રાખું તો એના ભારથી મારા હાથમાં થોડું દર્દ થશે. જો હું એને આખો દિવસ પકડી રાખું તો મારો હાથ અકળાય જશે. પાણીનો જે ગ્લાસ શરૂઆતમાં હલકો હતો તે એનું વજન એટલું વધી જશે કે હવે ગ્લાસ હાથમાંથી પડી જશે. ત્રણે જ દશાઓમાં પાણીના ગ્લાસનો ભાર બદલાશે નહીં. જેટલો સમય હું ગ્લાસ પકડી રાખીશ એટલો વજનદાર લાગશે.

મનોવૈજ્ઞાનિક શિક્ષકે આગળ જતાં બાળકોને કહ્યું કે આપના જીવનની ચિંતાઓ અને માનસિક તાપ વધારે હદ સુધી આ પાણીના ગ્લાસની જેમ છે. એને થોડા સમય સુધી વિચારો તો કંઈ થશે નહીં. એને થોડો વધારે સમય વિચારો તો મસ્તિષ્કમાં દર્દ થશે. એને આખા દિવસ વિચારશો તો આપનું મસ્તક ગતિહીન બની જશે.

(અનુસંધાન પેજ નં. 25 પર)

પ્રશંસા

બ્ર.કુ. કાન્તિભાઈ મેઘપરા, અટલાદરા, વડોદરા.

કહેવાય છે કે પ્રશંસા તો પરમાત્માને પણ પ્યારી છે. કોઈને પ્રોત્સાહિત કરવા હોય તો પણ પ્રશંસા જરૂરી છે. પ્રશંસાથી વ્યક્તિ પ્રોત્સાહિત થાય છે. તે વધારે ઘગશ અને ખંતથી તેમજ ઉમંગ-ઉત્સાહથી, લગનીથી કાર્ય કરવા માટે પ્રેરિત થાય છે. જે કાર્ય ઘગશ, ખંત, ઉમંગ-ઉત્સાહ તેમજ લગની મગ્નતામાં થતું હોય તો તે કાર્ય દીપકની જેમ દીપી ઊઠે છે. પરંતુ કોઈ તેના કાર્યની નિંદા કે ટીકા-ટીપણી કરે તો? અથવા પ્રશંસા પણ ના કરે તો? તો તે વ્યક્તિ દિલથી કાર્ય નહીં કરે. હા, એ વાત એટલી જ સત્ય છે કે સ્થિતપ્રજ્ઞતાના સિદ્ધાંત પ્રમાણે તમારી કોઈ પ્રશંસા કરે કે ના કરે અથવા તમારી કોઈ નિંદા કરે કે ના કરે પરંતુ તમારી મનોસ્થિતિમાં કોઈ જ ચઢાવ-ઉતરાવ આવવો જોઈએ નહીં સ્થિતપ્રજ્ઞતા એ યોગીનું લક્ષણ છે.

કોઈનું પણ સન્માન કરવું એ પ્રશંસા નહીં તો બીજું શું છે? કોઈએ પ્રશંસનીય કાર્ય કર્યું હોય તો તેના કાર્યને બિરદાવવામાં આવે છે. તેના કાર્યની કદર કરવામાં આવે છે, તેના કાર્યને સન્માનવામાં આવે છે. આ ને જ તો કહેવાય પ્રશંસા પ્રોત્સાહન આપવા માટે પણ તે વ્યક્તિને પ્રોત્સાહિત કરવી જરૂરી છે નહીંતર તે નિરુત્સાહી થઈ જાય. તેને પ્રેરણા આપો. જુઓ પછી ચમત્કાર! પ્રશંસાને પાત્ર થવા માટે પાત્રતાની દિશામાં તેણે કેટલી જહેમત કે લાંબા સમયની તપશ્ચર્યા કરી હશે? જેણે સમસ્ત જીવન પાત્રતા પ્રાપ્ત કરવા માટે ન્યોછાવર કરી દીધું હોય અને કોઈ વ્યક્તિ સ્થિતપ્રજ્ઞતાના સિદ્ધાંતના ઓઠા હેઠળ પ્રશંસા પણ ના કરે અને નિંદા પણ ના કરે તો તે તેના માટે કોઈ પ્રશંસનીય કાર્ય ના કહેવાય!

આપણે જાણીએ છીએ કે નિંદાની જનેતા ઈર્ષ્યા છે એટલે કે નિંદાનો જન્મ ઈર્ષ્યામાંથી થાય છે. જ્યાં ઈર્ષ્યા છે ત્યાં પ્રશંસાને કોઈ જ સ્થાન નથી. યાદ રહે કે જે વ્યક્તિ ઈર્ષ્યાખોર હોય તો તે વ્યક્તિ નિંદાખોર હોય જ! ઈર્ષ્યા અને પ્રશંસાને બારમો ચન્દ્રમા છે. જેવી રીતે દૂધથી છલોછલ ભરેલા વાટકા છાશનું એક ટીપું પણ દૂધનું સ્વરૂપ બદલી નાંખે છે તેવી રીતે પ્રશંસાને પાત્ર વ્યક્તિમાં દૂધરૂપી પ્રશંસાથી છલોછલ ભરેલા વાટકામાં ઈર્ષ્યાવશ નિંદારૂપી છાશનું એક ટીપું પણ નિંદક નાંખે તો પ્રશંસાને પાત્ર વ્યક્તિનું સ્વરૂપ બદલી નાંખે છે. અર્થાત સરળ ભાષામાં કહેવા જઈએ તો પ્રશંસાને પાત્ર વ્યક્તિમાં પ્રશંસનીય 100 વાક્યોમાં નિંદનીય એક વાક્ય પણ નિંદક દ્વારા ઉમેરાય તો પ્રશંસાને પાત્ર વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વરૂપી સ્વરૂપમાં ઝાંખપ આવે છે.

યાદ રહે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ સર્વગુણ સંપન્ન નથી. નથી પ્રશંસાને પાત્ર વ્યક્તિ કે નથી પ્રશંસા કરનાર વ્યક્તિ કે નથી નિંદા/ ટીકા કરનાર વ્યક્તિ! જ્યારે જે બ્રાહ્મણ આત્મા સર્વ પ્રકારે સંપન્ન બની સંપૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે તે આત્મા સ્વતઃ વિનાશી શરીર છોડી અવ્યક્ત ફરિશ્તા બની સૂક્ષ્મ વતનવાસી બની બાબાની ગોદ લે છે.

વળી, ઈચ્છા માત્રમ્ અવિદ્યા. પ્રશંસાની પણ ઈચ્છા રાખવી નહીં. યે ઈચ્છા અચ્છા બનને નહીં દેતી. પ્રશંસાની અપેક્ષાએ કોઈ કાર્ય કરવું નહીં. પ્રશંસાની જેટલી અપેક્ષા તેટલી ઉપેક્ષા. ઉપેક્ષા કરવી એટલે અવગણના કરવી, નકારવું, નહોરવું, ઘિક્કારવું અને જ્યાં ઘિક્કાર છે ત્યાં સ્નેહની ગેરહાજરી હોય છે. પ્રશંસાની અપેક્ષા

એટલે દેહ અભિમાન. દેહ અભિમાનવશ પ્રશંસાની અપેક્ષા એ કોઈ કાર્ય કે ઈશ્વરીય સેવા કરવામાં આવે તો તેવી સેવાથી ભાગ્ય બનતું નથી.

નિંદા કરવી એ કોઈ પૂણ્યનું કાર્ય નથી, પાપ કર્મ છે. પરંતુ આપણે જેની નિંદા કરીએ છીએ તો તેનાં પાપ ધોવાય છે અને આપણું પાપનું ખાતુ વધે છે. કેવી રીતે? કોઈની નિંદા કરીએ તો આપણને તેના તરફથી બદદુઆઓ પ્રાપ્ત થાય છે અને બદદુઆઓ એ પાપનું કારણ બને છે પણ પ્રશંસા કરવી એ પૂણ્યનું કાર્ય છે. પ્રશંસા કરીએ તો દુઆઓ પ્રાપ્ત થાય અને દુઆઓ એ પૂણ્યનું કારણ બને છે. પ્રશંસા પ્રાપ્ત કરવી એટલે સુખ પ્રાપ્ત કરવું, સુખ ભોગવવું. ભોગવીએ એટલે ઓછું થાય. તેનો અર્થ એવો થયો કે આપણી કોઈ પ્રશંસા કરે કે આપણું કોઈ સન્માન કરે તો આપણું પૂણ્યનું ખાતું ઓછું થાય છે. જેમણે આપણી પ્રશંસા કરી તેનું પૂણ્યનું ખાતું વધે છે. આથી એક વસ્તુ સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રશંસા કે સન્માનથી હંમેશા દૂર રહેવું. પ્રશંસા કરવી પણ કોઈના તરફથી પ્રશંસા કે સન્માન સ્વીકારવું નહીં. સેવા લૌકિક હોય કે અલૌકિક પરંતુ કદીપણ પ્રશંસાની અપેક્ષા કરવી નહીં. અપેક્ષા વૃત્તિથી કરવામાં આવતી સેવા સ્વાર્થ વૃત્તિવાળી સેવા છે. નિઃસ્વાર્થ સેવા જ બિન અપેક્ષિત સેવા છે. જ્યાં સ્વાર્થ છે ત્યાં પરમાર્થ નથી. સ્વાર્થ વૃત્તિવાળી સેવા કે બદલાની ભાવનાથી કરવામાં આવતી સેવાથી ભાગ્ય બનતું નથી. બિન અપેક્ષિત તેમજ નિમિત્ત અને નિર્માણ જેવી ઉમદા ભાવનાથી કરવામાં આવતી સેવાથી ભાગ્યનું નિર્માણ થાય છે. ખરેખર તો ત્યાં સુધી કહેવું જોઈએ કે ભાવનાથી પણ નહીં દિલની

લાગણીના શુદ્ધ રુહાની નૈસર્ગિક સ્નેહથી કરવામાં આવતી સેવા જ સર્વશ્રેષ્ઠ સેવા છે. સતયુગી દેવી-દેવતાઓની સેવા આવા પ્રકારની સેવા હતી. સ્નેહરૂપી સહયોગએ સેવાનું બીજું સ્વરૂપ છે. ત્યાં પ્રશંસાને કોઈ જ સ્થાન નથી. જ્યાં સ્નેહ છે ત્યાં પ્રશંસાને કોઈ જ જગ્યા નથી. જ્યાં સ્નેહ છે ત્યાં જ સહયોગ હોય. સહયોગ એ સેવા નથી પરંતુ સેવાનું બીજું સ્વરૂપ છે. જ્યાં ભાવના હોય ત્યાં પ્રશંસા હોય. ભક્તિમાં ભાવના છે તેથી ત્યાં જે સેવા કરવામાં આવે છે. ત્યાં પ્રશંસા બારણે ટકોરા મારતી હોય છે. ભક્તિમાં પ્રશંસાની અપેક્ષાએ સેવા કરવામાં આવે છે. જ્ઞાનમાં આવ્યા પછી પ્રશંસાની અપેક્ષાએ જે સેવા કરવામાં આવે તો તે ભક્તિ જ ગણાય. જ્ઞાનમાર્ગની દૃષ્ટિથી વિચાર સાગર મંથન કરવામાં આવે તો સેવા નહીં. પરંતુ સહયોગ શબ્દ ઉચિત ગણાશે. સહયોગ એ દેવી-દેવતાનો દેવીગુણ છે કે જેને અત્યારે બ્રાહ્મણ જીવનમાં જ ધારણ કરવાનો હોય છે.

॥ ઓમશાંતિ ॥

- દરેક મનુષ્ય સદચારિત્યવાળું જીવન જીવવા ઈચ્છે છે. કોઈને પણ નૈતિક પતનનું વાતાવરણ સારું લાગતું નથી. કોઈપણ માનવ બીજાઓની લાંચરુદ્ધત, અપમાનજનક ભાષા, અન્યાયપૂર્ણ વ્યવહાર વગેરેથી પીડિત થાય છે. તે તેના વિશે ફરિયાદ પણ કરે છે. એનાથી એ સ્પષ્ટ થાય છે. સંસારમાં નૈતિક મૂલ્યો અને દિવ્ય ગુણોનો વિકાસ થવો જોઈએ.

